

EXAMENSARBETE | BACHELOR'S THESIS

INDUSTRILANDSKAPET I NORRKÖPING

- Kunskaper, värden och väg till bevarande

Författare: Emilia Castro

Program: Hållbar turismutveckling
Högskolan i Halmstad

Handledare: Kristina Thorell

Halmstad den 6 maj 2011

Abstract

This study focuses the development on the protection of landscapes with old industries and how it nowadays is appreciated by the inhabitants. The overall aim of this study is to increase the knowledge about how the so called industrial landscape in Norrköping became a cultural heritage that the citizens want to protect. The study also aims to investigate the citizens' knowledge about the industrial landscape in Norrköping, and what value they think that the place possesses. Data was collected by an information research and six qualitative interviews. The interviews were analysed by qualitative methods techniques. The results showed that the local citizens in Norrköping, find a lot of different values in the industrial landscape and see the place as an important area. Their knowledge about the place history was rather weak, but they did know the "basic facts". However the citizens did have a lot of knowledge about the companies that existed in the industrial premises and what activities that can be undertaken in the area nowadays.

Sammanfattning

Den här studien handlar om utvecklingen av bevarandeskydd för industrilandskap och hur det nu för tiden uppfattas av lokalinvånarna. Det övergripande syftet är att öka kunskapen om hur industrilandskapet i Norrköping kom att bli ett kulturarv som invånarna i kommunen ville bevara. Studiens syfte är också att undersöka lokalinvånarnas kunskap om industrilandskapet i Norrköping och vilka värden de anser att platsen har. Data samlades in genom en informationsundersökning och sex kvalitativa intervjuer. Intervjuerna analyserades också genom en kvalitativ metod. Resultatet visade att lokalinvånarna i Norrköping finner flera olika värden i industrilandskapet och att de anser att platsen är viktig att bevara. Deras kunskap om platsens historia visade sig vara ganska små, men de kände till de mest visentliga fakta. Invånarna hade dock mycket kunskap om de verksamheter som finns i industrilandskapets lokaler nu för tiden samt vilka aktiviteter som finns att göra där.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

S

1. INLEDNING	
1.1 Bakgrund och problemområde	1
1.2 Syfte och frågeställning	2
1.3 Definition av begrepp	3
1.4 Avgränsningar	3
2. TEORI OCH TIDIGARE FORSKNING	4
2.1 Inledning	4
2.2 Landskapet och dess värden	4
2.2.1 Landskap som begrepp	4
2.2.2 Det materiella landskapet	6
2.2.3 Det varseblivna landskapet	7
2.2.4 Landskapsvärden	8
2.3 Platsen och dess betydelse	9
2.3.1 Känslomässiga band till omgivningen	9
2.3.2 Känslan av identitet och samhörighet	12
2.4 Kulturarv som koncept	14
3. METOD	16
3.1 Inledning	16
3.2 Urval	16
3.3 Datainsamling	18
3.4 Tolkning, bearbetning och analys	19
3.5 Giltighet	20
4. RESULTATREDOVISNING	22
4.1 Inledning	22
4.2 Hur industrilandskapet i Norrköping kom att bli ett kulturarv	22
4.3 Lokalbefolkningens besök i industrilandskapet	31
4.3.1 Kunskapen invånare i Norrköping har om industrilandskapet	31
4.3.2 Värden som invånare tillskriver industrilandskapet	33
4.4 Resultatredovisningens samband med teori och tidigare forskning	37
4.4.1 Inledning	37
4.4.2 Stämmer lokalbefolkningens åsikter in på den forskning som finns på området?	37
5. ANALYS OCH SLUTSATSER	41
5.1 Inledning	41
5.2 Industrilandskapets utveckling till ett kulturarv	41
5.3 Industrilandskapet ur ett lokalt perspektiv	43
5.3.1 Kunskaper om industrilandskapet i Norrköping	43
5.3.2 Industrilandskapets värden	44
5.4 Slutsatser	45

REFERENSLISTA
Bilagor

47
50

1. INLEDNING

1.1 Bakgrund och problemområde

Denna studie handlar om industrilandskapet i Norrköping och hur lokalbefolkningen uppfattar detta område.

Genom Norrköpings centrala delar rinner Motala ström. Strömmen faller drygt 20 meter på sin väg genom staden och dessa vattenfall har sedan medeltiden använts av människor som utnyttjat vattenkraften för olika slags syften. Den användes från början för att främst mala mjöl i en rad kvarnar som låg längst strömmen. Denna verksamhet omvandlades med tiden och fick en lite mer fabriksmässig prägel (Alzén, 1996).

På 1600-talet utvecklades metallhantering och man drog nytta av vattenkraften för att tillverka vapen och mässingsbruk som sedan användes i det 30-åriga kriget. Även yllellverkningen tog här fart då merparten av de kläder som användes i kriget åt soldaterna framställdes här. Här börjar en nästan 400-årig textilhistoria i staden Norrköping (ibid.).

Fabriksanläggningarna hade under 16- och 1700-talen fortfarande en lite mer lantlig prägel då de bestod av låga, spridda byggnader som hade olika funktioner, färgeri, väveri, stamp och presshus. Produktionen utfördes med främst hantverksmässiga metoder och det industriella genombrottet för textilindustrin började vid sekelskiftet av 1800-talet, då mekaniska ullspinnerier som drevs med hjälp av vattenhjul anlades (Alzén, 1996). I början av 1800-talet påbörjades även produktionen av papper i Norrköping, vilket även det blev en stor industri i staden.¹

I mitten av 1800-talet kom det stora industriella genombrottet då bomullsindustrin mekaniserades. Det mekaniska arbetet ansågs vara fysiskt lättare än det manuella arbetet och krävde dessutom inte lika lång yrkeserfarenhet. Med tiden mekaniserades då även produktionen i ylleindustrin. Under perioden 1840 till 1860 omvandlades Norrköping till ett av landets främsta textilindustristäder. Det etablerades då flera nya företag och de gamla familjeföretagen omvandlades till aktiebolag. Efterfrågan om en fabriksplats vid vattnet var stor, både för att kunna utnyttja vattenkraften, men också för att kunna tillvarata vattnet vid tillverkningen. Fabriksbyggnaderna sattes på betongfundament ute i Strömmen, som gjorde att konstruktionerna blev stabilare och att mer plats kunde utnyttjas till nya byggnader (Alzén, 1996).

¹

<http://www.riksarkivet.se/default.aspx?id=23845&ptid=0&column=title&value=Holmens+Bruks+och+Fabriks+AB%3As+textilavdelnings+arkiv> (21-05-2011)

Storhetstiden för textilindustrin varade ända in på 1900-talet, dock med vissa nedgående tendenser. När första och andra världskriget kom fick industrin ett uppsving då efterfrågan på textila varor därmed ökade. På 1950-talet kom dock textilkrisen. Efter att världskrigen var slut, ökade importen utav billig textil från andra länder. Detta ledde till att företag tvingades lägga ned eller slås ihop till stora enheter. 1970 lades det sista textilföretaget ned och alla textilfabrikerna hade nu avslutat sina verksamheter. Vissa av fabriks husen användes sedan till mindre verksamheter eller lager, medan andra stod tomma (ibid.).

Vid 1960-talets slut hade man börjat fundera på att riva de gamla fabriksbyggnaderna och istället bygga bland annat bostäder längst Strömmen. Så blev det dock inte. En annan syn på industribyggnaderna växte sakta fram och idag står de gamla byggnaderna med sina gula putsade fasader, eller röda massiva tegelväggar kvar. De inhyser idag nya verksamheter som universitet, museum, caféer och restauranger (ibid.).

Idag är industrilandskapet ett levande kulturarv men forskningen kring hur Norrköpings lokalbefolkning ser på industrilandskapet är näst intill obefintlig. Detta bör uppmärksammas då hur vida lokalbefolkningen känner för det gamla industriområdet kan vara en viktig del gällande fortsatt bevaring av dessa byggnader. Enligt Pettersson (2003) är det allas, även lokalbefolkningens ansvar att skydda kulturarven, om lokalbefolkningen inte är intresserade och bryr sig om kulturarvet kan skador på arvet uppkomma. Det ligger således i allas, såväl kommunens som lokalbefolkningens intresse att kulturarv uppmärksammas för att väcka intresse för en fortsatt bevaring och utveckling. Därför är det viktigt att få en överblick av vad lokalbefolkningen i Norrköping har för kunskaper om industrilandskapet samt om de anser att det innehar ett kulturellt värde eller inte.

Genom att ta reda på vad lokalbefolkningen vet om industrilandskapet kan sedan exempelvis kommunen använda sig utav detta för att öka kunskapen och intresset hos lokalbefolkningen om detta visar sig behövas. Genom denna studie kan det också ges svar på kunskaps och intresseområdet hos olika målgrupper, vilket kan vara användbart vid marknadsföring av industrilandskapet och kommunens fortsatta utveckling av området.

1.2 Syfte och frågeställning

Det övergripande syftet med föreliggande studie är att öka förståelsen för hur industrilandskapet i Norrköping kom att bli ett kulturarv och hur det uppfattas av invånarna. För att uppfylla detta syfte har följande forskningsfrågor formulerats:

1. Hur kom industrilandskapet i Norrköping att bli ett kulturarv som ansågs värt att bevara?
2. Vilken kunskap har invånare i Norrköpings kommun om industrilandskapet?
3. Vilka värden tillskriver lokalbefolkningen industrilandskapet?

1.3 Definition av begrepp

I denna studie förekommer det vissa begrepp som kan behövas förtydligas något. Detta för att det ska bli enklare och mer tydligt för läsaren att förstå innebörden i begreppen och för att på så sätt minimera oklarheter kring dessa begrepp. Ett återkommande begrepp är *kulturarv* som är sådant som tidigare generationer har skapat. Det kan vara allt från hela miljöer som människan format, till föremål och byggnader och även seder, traditioner och berättelser. Det kan alltså vara både materiellt och immateriellt (prop. 1996/97:3). Med det *byggda kulturarvet* menas då kulturarvsbyggnader, vilket har bevarats från tidigare generationer.² Ett annat vanligt förekommande begrepp i denna studie är *industrilandskap* som är ett fysiskt område med byggnader som använts inom industrin.

1.4 Avgränsningar

Forskningsområdet i denna studie har avgränsats till industrilandskapet i Norrköping. Denna rumsliga avgränsning har jag gjort eftersom syftet för den här studien är att öka kunskapen om hur just invånare i Norrköpings kommun ser på industrilandskapet där och vilken kunskap de har om området. Intervjuer genomfördes under våren 2011 och populationsavgränsningar gjordes i form av att alla intervjupersoner är bosatta i Norrköpings kommun, detta eftersom det är just lokalbefolkningen som jag intresserar mig av i denna studie. Tidsavgränsningen till våren 2011 gjordes eftersom studien är ett examensarbete och därmed är tiden för undersökningen begränsad.

² <http://www.raa.se/cms/extern/index.html> (01-02-2011)

2. TEORI OCH TIDIGARE FORSKNING

2.1 Inledning

I detta kapitel presenteras teori och tidigare forskning som anknyter till studiens undersökningsområde. Grundläggande teoretiska perspektiv i undersökningen är landskap och plats varför särskild tonvikt läggs vid att redogöra för dessa koncept. Ett annat viktigt kunskapsområde är kulturarv som definieras i detta sammanhang.

2.2 Landskapet och dess värden

2.2.1 Landskap som begrepp

Enligt Thorell (2008) kan begreppet landskap ha olika betydelser för skilda människor. Det används ofta metaforiskt i de sammanhang där man vill få fram en helhet i immateriell och/eller materiell mening. För det "politiska landskapet" kan det associera till politiker och partier som relaterar till varandra. På samma gång behandlar det politiska landskapet hela samhället och hela landets territorium samt allting som har skett där genom historiens gång (Jupiter och Wästfelt, år saknas). Antrop (2005) menar också att landskap är format genom ideologi och politik. Det politiska landskapet härstammar ända från medeltiden då de svenska landskapslagarna skrevs ned, och därmed gjorde så att landskap fick en politisk betydelse (Thorell, 2008). En geograf kan dock hävda att landskap är en juridisk, materiell och fysisk företeelse, vilket utgör en resurs. Medan samhälls- och kulturvetare ser landskap som en viktig social och historisk betydelse. Landskapsbegreppet har även under det senaste decenniet analyserats vetenskapligt och börjat användas vid planerings arbeten, det har då ofta olika betydelser men en samtida variant av ordet landskap är "landskapsperspektiv". Landskap är i detta fall större än fysiska objekt och biotoper men på samma gång inte lika djup och bred som samhälls- och kulturvetarna beskriver det (Jupiter och Wästfelt, år saknas). Vid landskapsplanering är det viktigt att se till sociala, kulturella och estetiska perspektiv när planerings arbeten utformas (Jorgensen, 2011).

Det finns två huvudsakliga begreppstraditioner av landskap. I den tyska och skandinaviska traditionen har landskap associerats med den politiska betydelsen. Det har symboliserat områden som varit historiskt framvuxna, och som i regel varit kulturellt och geografiskt enhetliga. I den anglosaxiska traditionen har istället landskap beskrivit en vy över ett landskap från en särskild utsiktspunkt. Här handlar det om ett utsiktslandskap, där det viktiga är den visuella upplevelsen utav omgivningen. Detta etablerades genom landskapsmåleri, som var mycket populärt på 1800-talet. Ur en bredare modern betraktelse ses landskap som hela omgivningen. Det representerar då en helhet av immateriella aspekter, kulturavtryck och naturliga förutsättningar som samspelar med varandra. De naturliga förutsättningarna anknyter till naturgeografiska, geologiska, ekologiska och biologiska förhållanden. Medan kulturavtryck syftar till alla mänskliga spår som

finns på platsen, som till exempel vägar, diken, byggnader och stengärdsgårdar. De immateriella aspekterna innefattar istället regelsystem, sociala nätverk, maktstrukturer och värderingar, alltså sådant som man inte kan se med blotta ögat. Dessa förändras dock ständigt av människans olika handlingar (Bladh 1995, Thorell 2008).

Landskapsforskning är ett brett område som sträcker sig över flera olika disciplingränser. Det går dock att skilja sådant som är inriktat mot att utveckla och analysera det samhälliga intresset om själva landskapets framtida utformning och sådant som syftar till en ökad kunskap om de historiska aspekterna och biologiska sambanden i det fysiska landskapet. Den sistnämnda forskningsinriktningen handlar om att öka kunskapen om landskapets strukturer och element, medan den förstnämnda berör hur samhället hanterar dessa kunskaper (ibid.).

Postmodernistiska och poststrukturalistiska närmanden av landskap förekommer också, dessa hanterar begreppet landskap utifrån ett utpräglat teoretiskt perspektiv (Setten, 1999 i Thorell, 2008). Postmodernism är en modern filosofiinriktning som sedan 1970-talet blivit till ett svårbestämt och mångskiftande perspektiv. Filosofen Jean-François Lyotards har haft en stor betydelse för postmodernismens spridelse. Han ansåg även att "*den postmoderna eran är en tid då de stora berättelserna är slut*" (Thorell, 2008, s. 54-55). Med detta menade han att inga ideologier, religioner eller metafysiska system längre vinner allmän tilltro. Därför existerar då bara individuella och subjektiva sanningar delvis. Poststrukturalismen är också det en filosofisk inriktning, den står dock ur flera aspekter i opposition mot strukturalismen, vilket kännetecknas av dess starka tilltro till möjligheten för vetenskapen att nå systematiska och exakta kunskaper om den sociala verkligheten, människan och historien. Genom att använda dessa två filosofiska inriktningar i landskapsforskning, kan det bidra till en ökad förståelse för människans mentala uppbyggnad av landskap genom diskussions- och textanalyser. Denna typ av att analysera landskap har dock kritiserats eftersom bland annat texten, metaforen eller representationen då framträder som avskilt från det konkreta landskapet. Detta gör att det fysiska landskapet mister sin materialitet (ibid.).

Landskapsbegreppets olika tolkningar ledde på 1980-talet till en debatt, från att ha varit ett begrepp som huvudsakligen syftade till territorium, mark och land tog diskussionen fart på grund av den kulturella vändningen som skedde på 1980-talet inom samhällsvetenskap och humaniora. I och med detta kom de relativa och kulturella tolkningarna, vilket ledde till att dess visuella perspektiv hamnade i förgrunden för teorin samtidigt som landskapets materielitet då hamnade i bakgrunden (Jupiter och Wästfelt, år saknas).

Begreppet landskap har alltså olika innebörd för skilda forskningssynsätt. Detta gör det svårt att förklara vad landskap egentligen innebär, men ur ett kulturteoretiskt perspektiv syftar det främst på en miljö eller ett landskap som har ett kulturellt värde för en grupp människor. Det kan vara ett fysiskt landskap men även ett mentalt landskap som kan te sig olika från person till person.

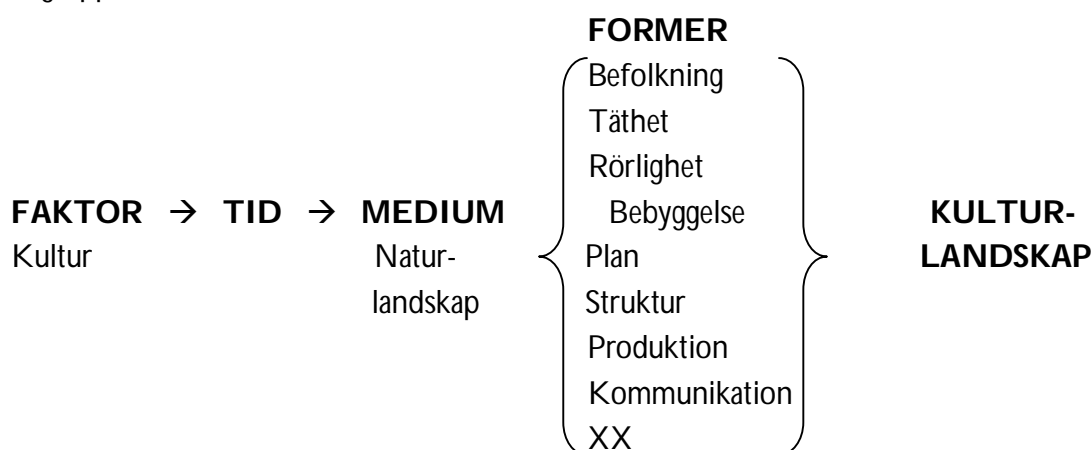
2.2.2 Det materiella landskapet

Det materiella landskapet representerar den fysiska omgivningen i bred bemärkelse. Genom den materiella förståelsen tolkar man landskapets naturliga dynamik. Grunden i detta synsätt är att denna naturliga dynamik omvandlas i ett samspel mellan naturen och människan.

"The cultural landscape is fashioned out of a natural landscape by a cultural group. Culture is the agent, the natural area is the medium, the cultural landscape the result" (Sauer, 1925 i Thorell, 2008, s. 56).

Sauer skriver i sin studie 1925 (citerat i Thorell, 2008) att alla kulturlandskap från början är ett naturlandskap. Det har sedan influerats av en grupp människor och genom det skapat ett kulturlandskap.

Enligt Sauer är en geografis främsta uppgift att studera och analysera den process som omvandlar landskapet. Han utvecklade därför en landskapsgeografisk begreppsram som illustrerar att människan är en aktiv aktör som med tiden omvandlar ett naturlandskap till ett kulturlandskap (Thorell, 2008). I figur 2.1 visas en svensk översättning av Sauers landskapsgeografiska begreppsram.

Figur 2.1: Sauers landskapsgeografiska begreppsram som beskriver hur naturlandskapet formas av kulturen till ett kulturlandskap (ibid.).

Geografiämnets traditionella landskapsförståelse har vissa likheter med detta synsätt. Landskap kan här betraktas som ett tydligt resultat av samspelet mellan de fysiskgeografiska förutsättningarna och människan. Detta är då en helhet av kulturella och naturgivna inslag som ständigt befinner sig i en förändringsprocess (ibid.).

Kultursynen som representeras i den materiella förståelsen i ett landskap har dock kritiserats. Kulturen kan här ses som en allt för likformig företeelse som har en viss tendens att framstå som en enskild struktur, vilket avgör en individs beteende. Kulturen blir här något förutbestämt, vilket

gör att enskilda individer verkar som underställda den överordnade. Detta innebär att mångfalden, socialpsykologiska aspekter och enskilda individer är något nedtonade (ibid.).

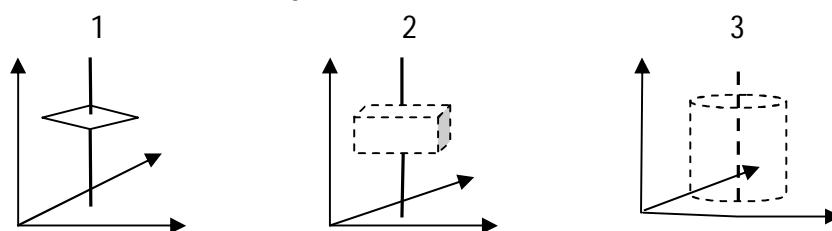
2.2.3 Det varseblivna landskapet

Den varseblivna förståelsen utav landskap är ett perspektiv där landskapet är något upplevelsebart, immateriellt och personligt. Geografen Gabriel J. Granö framhöll redan under 1900-talets början att landskap var något som man utifrån en särskild punkt kunde uppleva med hjälp av sinnen (ibid.).

”Om man uppfattar landskapet som en sinnesförnimmelse, i vilket synen har störst påverkan, kommer landskapet att bli en subjektiv upplevelse och te sig olika från person till person.” (Eriksson, 2000 i Thorell, 2008, s.57).

Landskapsupplevelser beskrivs ofta som en helhetsprocess där olika aspekter är integrerade. Ett vanligt synsätt är att människans intryck av landskapet inte enbart skapas utav det han eller hon ser, utav även av det som finns i dennes hjärna. Olika människor har olika former av bakgrundsinformation som kan påverka upplevelsen. Detta gör att tidigare erfarenheter integreras med det som personen i fråga uppfattar med sinnen vid just det tillfället. Varje individ har också ett personligt filter som sorterar den information som kommer in. Dock är upplevelsen situationsbetingad eftersom individens tolkning avgörs av den funktion som denne har i landskapet. Till exempel uppfattar en lastbilsförare förmodligen landskapet annorlunda än vad en turist gör (ibid.).

Ett landskap kan ha olika betydelser för en person, det kan vara både något visuellt och något som individen kan identifiera sig med. I Gustafssons studie från 1993 (citerat i Thorell, 2008) belyser han tre olika slags mentala intryck utav ett landskap med en utgångspunkt ur en tidsgeografisk ansats (figur 2.2). Den första bilden (1) visar *bildlandskapet*, som ses som ett visuellt situationsbetingat intryck. Det är oftast gäster som tillfälligt besöker landskapet som får detta sinnesintryck. Den andra bilden (2) belyser *upplevelselandskapet*, där individens intryck baseras på olika iakttagelser som denne gjort under några dagar. Den tredje bilden (3) belyser *identitetslandskapet*, en känsla som har skapats under en längre tid och som har gjort att det fysiska landskapet har förts samman med upplevelser, livsformer och värderingar. Det är vanligt att boende har en sådan djup bild av sitt landskap. De olika alternativen kan dock existera samtidigt och är alltså inte ömsesidigt uteslutande (Thorell, 2008).

Figur 2.2: Tre olika slags mentala intryck av ett landskap (för ytterligare förklaring se ovanstående text) (ibid.).

Den varseblivna förståelsen av landskap är sammankopplat till begreppet mindescape (mentalt landskap) och konceptet representerar det upplevda landskapet som är olika från person till person (Sandell 2000).

Dessa två inriktningar, den materiella och den varseblivna förståelsen, som har tagits upp i detta avsnitt, har visat perspektiv på olika aspekter eller upplevelser av landskap (ibid.). De här två förståelserna ger oss en inblick i hur människan kan tolka och uppleva ett landskap.

2.2.4 Landskapsvärden

Begreppet värde är ofta sammanbundet med en bedömning av vad som eftersträvas. Det som eftersträvas kan vara olika för olika personer och ett inslag eller ett karaktärsdrag i landskapet kan vara värdefullt för en individ men inte för en annan. Ett landskaps värde ses ofta från ett kulturellt, historiskt och naturskönt perspektiv (Krause, 2001). Begreppet värde kan även ses som synonymt med olika kvaliteter i landskapet. Inom filosofin har man sedan 1700-talet analyserat landskapskvaliteter och kommit fram till nio olika slags värden i en fysisk omgivning:

- Historiska värden, vilka relaterar till det förflutna och framkallar känslor av ursprung, rötter eller tradition.
- Värden som associeras med hur landskapet är uppbyggt, till exempel om det är ett splittrat eller helhetligt landskap.
- Värden som behandlar landskapets uppförande, till exempel kan landskapet vara avspänt eller livligt.
- Värden som associeras med olika reaktioner som framkallas hos betraktaren, till exempel när ett landskap är chockerande eller häpnadsväckande.
- Värden som associeras med ett landskaps generella helhetsintryck och karaktär.
- Symboliska värden som associerar till ett landskap som representerar något.
- Sinneserfarna värden som associerar till ett positivt lukt-, syn-, ljud- och känselintryck.
- Magiska värden, dessa skapas när vi nyttjar våra drömmar eller fantasier. Detta händer då vi till exempel i sagornas värld förknippar olika miljöer med magi eller mystik.
- Emotionella värden som relaterar till olika slags känslor som väcks vid ett besök och vid beskådande av ett landskap (Brady 2003).

Det förekommer även andra kategoriseringar av landskapsvärden. Ett exempel är att landskapsforskaren Michael Jones har strukturerat in landskapsvärden i fem olika grupper: 1. ekonomiska och materiella värden. 2. utbildade och vetenskapliga värden. 3. ekologiska värden genom biologisk mångfald. 4. symboliska värden samt 5. rekreativa och estetiska värden (Thorell, 2008).

På ett djupare plan av landskapsvärden skiljer man dock på icke instrumentella och instrumentella värden. Med instrumentella värden syftar man på objekt eller ting i landskapet som anses ha kvaliteter på grund av att de fungera som en resurs för människan. De icke instrumentella värdena ses istället som en eftersträvan för människan själv och har då inte ett värde för att de fyller olika materiella syften (ibid.).

Frågeställningen om vad som har ett värde knyter an till forskning inom landskapsestetik som täcker två olika synsätt. Med det objektiva synsättet menar man att estetiken finns i det fysiska objektet. Inom det subjektiva synsättet tänker man istället att det vackra på platsen finns i betraktarens ögon. Det förekommer även att dessa två synsätt sammansätts och bildar ett synsätt där estetiken både avgörs av objektets egenskaper samt av de känslomässiga processer som väcks hos betraktaren. Det vackra kan då återfinnas i en relation mellan miljön och individen (Thorell, 2008, Lothian, 1999).

Ett landskaps värde kan betyda olika saker för skilda människor. Detta beror på att vi människor är olika, vi ser värde i olika saker. En person kanske ser instrumentella värden i landskapet som till exempel att det kan generera pengar, medan en annan ser icke instrumentella värden som till exempel en vacker vy. Det finns alltså inget exakt sätt att se på landskapsvärde och därför inga rätt eller fel. Det kan som sagt betyda så pass olika saker för olika individer. Dessa två synsätt av landskapsvärden som jag beskrivit i detta avsnitt tar dock upp stora drag av vad landskapsvärden kan innebära och vad det innefattar.

2.3 Platsen och dess betydelse

2.3.1 Känslomässiga band till omgivningen

Plats upplevs väldigt ofta som något utifrån en bestämd lokalisering. Det förknippas vanligast med en omgivning, andra människor, ett hem, ett landskap eller i sammanhang med andra platser. Din plats, min plats, vår identitet eller vårt hem existerar på olika nivåer och tränger in samt överlappar varandra och på så sätt tolkas de olika. En plats kan vara fysiskt synlig som till exempel en plats på en karta, en lokal eller en specifik placering. Det handlar då om människors materiella omgivning och om dess relationer samt om platsens sociala interaktioner. Det kan som nämnts även ha betydelse för en lokalisering, av till exempel ett företag eller en verksamhet, det handlar då om ett läge. Detta förekommer särskilt inom den ekonomiska geografins perspektiv på plats, där det har fokuserats på lokalisering samt den rumsliga fördelningen av ekonomiska och sociala aktiviteter. En plats behöver dock inte vara fysisk och materiell, den kan också vara emotionell. Platser blir ofta unika och särskiljer sig från sin omgivning genom olika karaktärsdrag som exempelvis egna lokala kulturer och traditioner. Detta gör att en person får subjektiva känslor för platsen, även kallat *sense of place*, detta syftar alltså till de känslomässiga banden som

personen i fråga har till platsen. (Braunerhielm, 2006, Gren & Hallin 2003, Knox & Marston 2010, Brown & Raymond, 2007).

Rum kan förklaras på olika sätt och det finns flera olika parallella uppfattningar om vad rum egentligen är. Dessa uppfattningar är: *Absolut rumsuppfattning*, vilket innebär att rummet är något konkret som människan kan disponera och röra sig i. Detta benämns ibland för att vara ett objektivt rum. *Relationell rumsuppfattning*, innebär att rummet är något som uppfattas olika från person till person. Det rör sig således om subjektiva rum det vill säga personens egna mentala rum (Braunerhielm, 2006, Gren & Hallin 2003).

Liksom att det finns olika uppfattningar om vad rum är finns det också olika typer utav rum. Dessa kan förklaras som: *Plats* – där location (det fysiska området där platsen ligger), locale (både det fysiska och sociala området) och sense of place (de känslomässiga banden mellan människan och platsen) inräknas. *Landskap* – den fysiska omgivningen i bred bemärkelse. *Region* – ett geografiskt avgränsat område mellan den lokala och centrala (exempel kommunala) nivån. Här ingår det även funktionella, kulturella och historiska aspekter, oftast ingår många av faktorerna i en och samma region. Slutligen ingår också *natur* – den omgivning som inte har blivit påverkad utav människan (Braunerhielm, 2006, Gren & Hallin 2003, Knox & Marston 2010).

Braunerhielm (2006) menar att rum och plats är skapade genom olika slags interrelationella processer som förekommer på alla nivåer, allt från det lokala ända till det globala. Rum är dock mer fysiskt än vad plats är, samtidigt som plats kan vara både kulturellt och fysiskt. Plats kan därför ses som något som har en större och mer specifik betydelse för en enskild individ, detta eftersom denne relaterar till platsen via bland annat sense of place. Människor har också en direkt identitetsrelation till en plats, vilket jag förklarar närmare i nästa avsnitt. Skillnaden och relationen mellan plats och rum kan förklaras med att platsers relationer opererar i rum, relationer får dock betydelse för oss genom en plats. Människor har även ett rumsligt medvetande, men detta medvetande formas i en plats. Det är då i plats samt i förhållandet mellan olika platser som relationer formas och skapar en betydelse för människor. På en plats kan dock olika rumsligheter eller geografer existera. En fysisk plats skiljer sig från en symbolisk plats i hur de används. Platsen kan vara individuell men samtidigt över tiden förändras genom bland annat naturliga orsaker såsom klimatförändringar, jordbävningar, årstider och så vidare, samt interaktion med andra platser och människor. Krig och infrastrukturer är även det exempel på vad som kan förändra platsen och dess betydelse (Braunerhielm, 2006, Krause, 2001). Industrilandskapet i Norrköping som är en geografiskt avgränsad plats, kan därför förändras i takt som samhället i övrigt förändras. Detta innefattar även människors personliga uppfattningar om en plats och platsens egna unika särdrag samt platsens historia.

Människans förhållningssätt till plats har från historisk tid ända fram till idag påverkats av samhällets utveckling. Synen på natur och kultur har påverkats av hur människan har tvingats att använda platsen, alltså hur relationen mellan samhället och platsen har sett ut. Men man kan

också vända på det och säga att människors syn på natur och kultur har påverkat hur de har använt sig av eller utnyttjat kultur och natur som plats (Aronsson, 2000 i Braunerhielm, 2006). Landskapet förändras alltså i och med samhällets dynamiska interaktion mellan natur och kultur (Antrop, 2005). Förhållningssättet till kultur och natur har visserligen varit platsanknutet under lång tid. Under historien har vi inte förflyttat oss i större utsträckning, utan istället haft starka anknytningar till plats, arbete, familj, vänner samt till trygghet och tillhörighet. Plats har då fungerat som en försäkring om kulturell tillhörighet eftersom kulturer ofta framställs som platsanknutet. Kultur kan ses som ett hem, en plats som vi naturligt hör hemma på. En plats hjälper människan att ge kulturen ett hem och på så sätt fastställa vår identitet till en plats. Kulturer är då på detta sätt kopplade till traditioner. (Aronsson, 2000 i Braunerhielm, 2006).

Tillkomsten av nya kommunikations- och informationsteknologier har på senare tid vidgat människors känsla för plats och platstillhörighet, från en regional eller lokal nivå till en global nivå. Användandet av elektroniska kommunikationssystem som till exempel internet, har gjort att människor då blir en del av de globala elektroniska nätverken och i och med det en del i olika globala processer. Samhällets globalisering kan ur ett historiskt perspektiv, förklaras av flera olika slags processer där världsomspännande kommunikationer (migration, turism, fritidsresande, arbetspendling), expansion av världshandeln, utvecklingen av media- och informationssamhället och utbredningen av konsumtionssamhället ingår. Detta är en del i samhällets utveckling från ett industrisamhälle till ett informationssamhälle, ett skifte från modernt till ett postmodernt eller senmodernt samhälle. En plats behöver inte längre vara bunden till ett konkret läge på kartan. Samhällets olika processer har alltså gjort att vi har förändrat våra uppfattningar om människor och världen och utvecklat en platskänsla som sträcker sig över hela vårt jordklot. Plats upplevs i och med det inte längre som något fast och bundet till rum och tid, utan istället som situationer i ett nätverk av olika sociala relationer och förståelser (Braunerhielm, 2006). Sammansättningen av tid och rum har lett till bland annat snabbare interaktion vad det gäller informationsteknologi och transporter och olika sociala relationer som blir allt mer "uttänjda" i tidsrummet (ibid.).

Slutligen är det människor, människor i grupp eller enskilda individer som genom interaktion skapar plats. Det skapas och påverkas också genom samhälliga processer. Plats har en väldigt stark relation till kultur och identitet men också till de fysiska resurser som finns runt omkring oss. De här faktorerna är av betydelse för plats och hur platsen uppfattas. Således har dock människans uppfattning om rum och tid som sagt förändrats. De rumsliga barriärerna har minskat i betydelse och på så sätt krympt världen till ett gemensamt globalt samhälle. Man behöver inte längre nödvändigtvis plats för att känna en gemenskap. De kommunikationssystem som finns idag, exempelvis internet, gör det möjligt för oss att till exempel dela gemensamma smaker, intressen och kommunikationsbehov med människor som vi aldrig träffat (ibid.).

2.3.2 Känslan av identitet och samhörighet

Liksom landskapsupplevelser och plats är identitet viktig för människan och hur vi ser på kulturarv samt vad som är kulturarv för just den individen. Detta avsnitt kommer därför handla om individers identitet och hur identitet skapas. Själva ordet identitet kommer ursprungligen ifrån det latinska ordet "idem" vilket betyder "alltid den samma". Identitet handlar om en persons medvetenhet om sin kropp och sin personlighet, alltså om sin medvetenhet om sig själv.³ Det handlar också om hur vi utifrån våra egna erfarenheter skapar en mening åt oss själva (Braunerhielm, 2006) och känner samhörighet till en plats, person eller nationalitet.

En människas identitet har ofta kopplingar till en plats (platsidentitet) eftersom människor ofta känner en tillhörighet till just en fysisk plats. De känslor som man har för en plats handlar om tolkningar av olika sociala sammanhang som har skett där, vilket då är det som bygger upp känslorna. Känsla för en plats eller sense of place som det ju också kallas är starkt sammankopplat till en individs identitet, (Braunerhielm, 2006) och kopplas ofta ihop med personens födelse- eller uppväxtort. Minnen, händelser och relationer på en viss plats exempelvis en persons uppväxtort, formar individen och hjälper till att skapa dess identitet. Historia och språk är också det starkt sammankopplat till identiteten som människan känner (Braunerhielm, 2006, Stephenson, 2008, Goulding & Domic, 2009). Ett exempel är om en persons släkt är samer och har bott i norrland, känner denne en samhörighet med samefolket och även norrland trots att han eller hon flyttat därifrån. Man känner en tillhörighet till platsen, historien, språket och kulturen.

Platsidentitet kan handla lika mycket om en plats händelser och människors agerande där, som om byggnadernas förekomst. Med det menas att man kan finna identitet i både individer, objekt och den kultur individen kommer ifrån (Axelsson, 2010). Det kan då handla om både en persons identifikation till platsen och om platsens egna identitet för olika människor. Relph som är representant inom den humanistiska geografin menar att en persons egna upplevelser av en plats är mycket svåra att jämföra med en allmän bild som kan finnas av just den platsen, men att den egna upplevelsen dock kan överensstämma med den allmänna då vi, beroende på vem du är, har formats i olika grupper som uppskattar arkitektur och ser saker på olika sätt (ibid.). Ett exempel kan vara att om en person besöker pyramiderna i Egypten, ser han eller hon samma sak som de andra turisterna gör men denna person kopplar in mer känslor i upplevelsen och blir berörd av synen. Personen har då fått en egen upplevelse samtidigt som en del av upplevelsen överensstämmer med den allmänna bilden av platsen. Relph menar också att man kan dela upp olika relationer till en plats i "outsideness" och "insideness" (ibid.). "Outsideness" beskriver då en besökare som ser och betraktar platsen utifrån, medan "insideness" är någon som identifierar sig starkt med platsen. Att vara på insidan (insideness) innebär att man upptäcker och upplever platsen, är omgiven av den och även en del utav den (Axelsson, 2010, Brown & Raymond, 2007).

³ <http://www.ne.se> (11-02-2011)

Relph anser att det därför är väldigt stor skillnad på om en person har relationen "outsideness" eller "insideness" till platsen. Kapaciteten att identifiera en plats relaterar även till vad andra människor har berättat om platsen. Samtidigt tas också våra egna värderingar och normer in, som till exempel yrke, ålder, kön, klasstillhörighet och nationalitet. Känslorna för en plats är dock personliga men de skapas som sagt inte bara av en persons egna upplevelser. De uppstår också ur en process av först mottagande sedan selektivt återskapande och tillsist tillbakablickar, som blir en slags skildring som bygger upp och formar identiteten. Relationen till platsen blir starkare i takt med att minnena från platsen ökar och då även dess betydelse, det är då därför de flesta känner en tillhörighet och identitet till exempelvis sin barndomsort, eftersom man där ofta har hunnit skapa många betydelsefulla minnen (ibid.).

Platsidentitet behöver dock inte vara lokal, med en koppling till en hembyggd eller lokal ort. Det kan lika gärna vara på en större regional nivå med en regional identitet, vilket betyder att man då har en känsla för till exempel en större region, ett landskap eller ett land (Braunerhielm, 2006). För att en person ska lyckas identifiera sig med en plats, så måste platsen kännas naturlig och bekväm för personen att vistas på. Detta betyder att grupper eller människor som har en liknande syn på identitet, oftast uppskattar liknande platser. Identitet är passivt gällande föreställningar, idéer, reaktioner och handlingar, istället är det något som är format via samtal människor emellan och det är även genom det som identitet kan förändras (Axelsson, 2010).

Kulturell identitet är även det viktigt för en individs identitetsskapande. Det kan ses som en kultur som man delar med andra människor och som man har gemensamma förfäder och en gemensam historia med (Braunerhielm, 2006). Kulturell identitet syftar här till att man har en allmän gemensam historisk erfarenhet samt delade kulturella koder, vilket kan förena människor. Kopplingen till historien och framtiden är här lika starka.

Tolkningen av begreppet identitet är baserat på individualitet, känslor och trovärdhet som endast kan åstadkommas genom en tolkning av handlingar och kommunikation i ett sammanhang. Platser är inte bara utrymmen eftersom de utgör en identitet. De är formade utav mängder av upplevelser, syften, minnen, ageranden och känslor där individuella åsikter genom värderingar och normer är filtrerade. Individuella känslor kring en identitet kan förstärkas om dessa är starkt kopplade till vad besökaren tycker om utformningen av platsen men även beroende på vad han eller hon har för andra sammanband till den, som till exempel minnen. Detta gör att platsens identitet påverkas då olika besökare ser platsidentiteten på sitt eget sätt, det blir då många olika relationer som tävlar mot varandra. Identitet är slutligen inget absolut eller konstant, det kan förändras liksom människan i övrigt förändras. Just en specifik plats identitet kan se ut på många olika sätt, men det är ändå alltid platsen som är grunden för den upplevelse som vi får (Axelsson, 2010).

2.4 Kulturarv som koncept

Genom tiderna har människan skapat föremål, byggnader, traditioner, maträtter, seder och bruk. Allt som människan har skapat och som lever kvar, kan ses som kulturarv, vare sig det är byggda föremål eller andra kulturella arv som gått från generation till generation. Det kan förklaras som ett samhälles hela livsstil (Naveh, 1995). I den här studien fokuseras det dock främst på byggda kulturarv och dess betydelse för människan.

Begreppet kulturarv är till sin natur en politisk kategori, vilket här inte nödvändigtvis behöver inrymmas i den partipolitiska benämningen, utan istället syftar på en primär social förhandling (Pettersson, 2003). Begreppet kan inte definieras ur en avgränsad analytisk synvinkel, utan får sin mening genom dess skiftande värderingar samt empiriska projektering (ibid.). Begreppet kulturarv är därför svårt att definiera (Kinman, 2007, Naveh, 1995). Olika forskare förklarar det på olika sätt, detta på grund av att de flesta människor oftast har en egen uppfattning om vad det egentligen är, och det kan även vara därför det är svårt att få fram en samlad definition utav begreppet (Kinman, 2007). Det går dock att konstatera att kulturarv alltid har med det förflutna att göra. Kulturarv är alltså kopplat till vår historia, men om man inkluderar framtidens historia är också kulturarv något som skapas i samtiden. Mot beaktande av ovanstående är kulturarv både något som vi ärvt från historien, men även sådant som kommande generationer ärver av oss (Beckman, 1998 i Kinman, 2007, Pelegrini, 2007). Grundberg (2004) hävdar dock att kulturarv enbart kan handla om historia som redan existerar, inte om historia som ännu inte finns. Han menar att man inte redan kan se till exempel nybyggda byggnader som ett kulturarv. Han menar också att om historia är det som har hänt i det förflutna, kan kulturarv beskrivas som samhällets historia, historia som ges mening, uttrycks och kommuniceras i samtiden. Kulturarvet kan visa hur ett samhälle upplever sin egen historia, men det behöver inte visa hur historien verkligen ser ut. Det kan också ge en bild av hur samhället själva vill bli ihågkommet till nästkommande generationer (Grundberg, 1999 i Kinman, 2007).

Konceptet kulturarv kan också användas för att markera skillnaden mellan olika grupper, till exempel det svenska eller det västerländska kulturarvet. Det är kulturarvet som lyfts fram för att utmärka en specifik grupp och det är det som gör just den gruppen unik (Alzén, 1996, Klein, 1997 i Kinman, 2007). Det kan också ses som en minnesprocess eller ett kollektivt minne där vissa föremål eller händelser blir minnesbärare. Objektet i sig är då inte ett kulturarv, men själva kulturarvet gestaltas genom objektet (Kinman, 2007), kulturarvet är då alltså ett minne som koms ihåg med hjälp av ett objekt. Kulturarv kan ändå både vara immateriellt och materiellt, enligt kulturpropositionen från 1996/97 är det, det "*konstnärliga och det folkliga, det unika och det vanliga. Det bevaras i institutioner som arkiv, bibliotek och museer och i utvalda kulturmiljöer, men det finns också runt om oss i vardagslandskapet, hemmet och på arbetsplatserna.*" (prop. 1996/97:3, s.126-127). Kulturarv kan alltså vara något byggt, ett landskap där historiska händelser har ägt rum eller något som vi inte kan ta på. Om man tittar på industrilandskapet i Norrköping är det ett byggt kulturarv men det

utgör också en kulturarvmiljö eftersom det inte endast handlar om en enstaka byggnad, utan om flera bevarade kulturarvsbyggnader och dess omgivning.

Kulturarvsbegreppets diffusa innebörd behöver inte vara en nackdel. Det tillhör nämligen den samling av begrepp vars funktion består i att det är just omstritt. Till dessa begrepp hör även "demokrati", "kultur", "samhälle" och "frihet". Dessa är ju alla värdeladdade uttryck, även fast de är svåra att fastställa. De här koncepten tillhör, trots sin omstridda definition, det på individplanets mest engagerade och starkaste, på grund av kraften av deras koppling till existentiella normer och villkor (Pettersson, 2003), det är därför väldigt svårt att exakt förklara vad kulturarv är. Det är enligt Pettersson först när frågan om *hur* samt i vilken social situation som begreppet kulturarv *hävdas*, som det går att komma någon stans med dess tolkningar och svar (ibid.).

Sammanfattningsvis är kulturarv både något materiellt och immateriellt. Det kan vara en folkgrupps kultur, historia, seder eller traditioner men det kan även vara föremål som byggnader, tavlor eller statyer. Det kan också innefatta naturmiljöer som anses vara viktiga för oss att bevara. En människas kulturarv är som det framgår i texten mycket viktig. Den bidrar till en persons identitet, trygghet och tillhörighet. Vi behöver också platser för att på så sätt forma identiteten och känna denna trygghet och tillhörighet. Platser behöver dock inte längre vara en fysisk plats, det kan även vara exempelvis internetplatser som hjälper oss att skapa identiteten och tillhörigheten. Kulturarv är dock väldigt viktig att bevara för människors välbefinnande.

3. METOD

3.1 Inledning

I detta avsnitt går jag igenom vilka metoder jag har använt för att uppfylla mitt syfte med studien, nämligen att få kunskap om hur lokalbefolkningen i Norrköpings kommun uppfattar industrilandskapet, vilka kunskaper de har om området samt hur industrilandskapet i Norrköping kom att bli ett kulturarv som var värt att bevara. Undersökningen består av tre forskningsfrågor. För att besvara den första rörande hur industrilandskapet i Norrköping kom att ses som ett kulturarv värt att bevara, genomfördes en informationsundersökning vilket innebär att samla in befintlig kunskap inom området. De två andra frågorna om invånarnas kunskaper respektive värderingar av industrilandskapet besvarades genom en intervjuundersökning. Jag kommer i detta avsnitt förklara mina val av metoder vid insamling av data, vilka urval som gjorts samt hur jag sedan tolkade den data som framkom, avslutningsvis kommer även giltigheten av resultaten att diskuteras.

3.2 Urval

För att samla in data till studiens frågeställningar användes en informationsundersökning samt djupintervjuer. Till informationsundersökningen hämtades data genom litteratur och som framgår av figur 3.1 har både litteratur skriven av forskare och utgiven av myndigheter tagits med.

- Alzén, Annika (1996). **Fabriken som kulturarv**
- Aronsson, Peter (2004). **Historiebruk – att använda det förflutna**
- Kinman, Sara (2007). **Det vi bevarar och brukar – om kulturarv i svenska offentliga utredningar 1997-2004**
- Kulturpropositionen 1996/97:3
- Pettersson, Richard (2003). **Den svenska kulturmiljövårdens värdegrunder – En idéhistorisk bakgrund och analys**
- Riksantikvarieämbetet
- Skogsstyrelsen.se

Figur 3.1: Lista över de källor där data till informationsundersökningen hämtades.

Jag ville med hjälp av dessa källor öka förståelsen för hur det kom sig att Norrköpings industrilandskap utvecklades till ett kulturarv.

För att representera hela lokalbefolkningen i Norrköpings kommun på bästa sätt har jag använt mig utav stratifierat urval. Det betyder att jag i viss mån på förhand har valt ut olika egenskaper som jag söker hos intervjupersonerna (Bryman, 2001). För att täcka in en så stor del av kommunens befolkning som möjligt valde jag att hälften av intervjupersonerna skulle utgöras av

kvinnor och den andra hälften av män. Jag ville även att det skulle vara en man och en kvinna i samma åldersgrupp för att se om det visade någon skillnad mellan könen. Tre av de personerna som intervjuades var även högutbildade medan de andra tre inte hade någon eftergymnasial utbildning. Det var bara en av informanterna som hade utländsk bakgrund vilket är en brist när det gäller att representera hela lokalbefolkningen i Norrköpings kommun. Trots det anser jag att jag har fått ett bra urval ur lokalbefolkningen.

När jag valde vilka personer som jag skulle intervjua använde jag mig också av snöbollsurvalsmetoden. Genom snöbollsurval tar forskaren kontakt med några människor som är av relevans för undersökningen. Forskaren använder sedan dessa människor för att få kontakt med andra människor som också kan vara relevanta för undersökningen (ibid.). Det blir som en snöboll som kastas runt till olika personer, därav namnet snöbollsurval.

Själva undersökningen genomfördes mellan den 3 till den 7 maj 2011. Datumen för intervjuerna valdes i samband med besök i kommunen eftersom jag valt att intervjua personerna "face to face" för att på så sätt se eventuella reaktioner på frågorna.

Undersökningen genomfördes på olika platser i Norrköpings kommun. Platserna valdes i samråd med informanterna, vilket kan vara fördelaktigt då intervjupersonerna kan känna sig tryggare och öppna upp sig mer på vissa platser där de känner sig "hemma". Innan intervjuerna informerade jag deltagarna om att inga namn skulle uppges. Detta eftersom ärligare svar då kan ges och informanterna inte behöver känna sig obekväma om de inte kunde svara på vissa frågor.

Det var sex olika informanter som deltog i undersökningen, tre män och tre kvinnor. Jag eftersträvade att intervjua en man och en kvinna i samma åldersgrupp som representerade ungdomar (20-30 år), vuxna (40-50 år) samt pensionärer (65+). Detta lyckades jag inte helt med eftersom endast en kvinna intervjuades under kategorin "vuxna" samtidigt som två män och en kvinna intervjuades under kategorin "pensionärer". Att hälften av informanterna var högutbildade var av en slump, vilket ändå var bra eftersom urvalet då representerar ett bra urval av lokalbefolkningen. Nedan i figur 3.2 följer en tabell av vilka personer som deltog.

Kön	Ålder	Utbildning	Bakgrund
Kvinna	22	Gymnasial	Svensk
Man	25	Gymnasial	Utländskt påbrå
Kvinna	48	Eftergymnasial	Svensk
Man	86	Gymnasial	Svensk
Kvinna	71	Eftergymnasial	Svensk
Man	72	Eftergymnasial	Svensk

Figur 3.2: Tabell över vilka som deltog i undersökningen.

3.3 Datainsamling

Genom att använda sig utav kvantitativ eller kvalitativ metod riktar man in sig på olika sätt att genomföra en studie. Detta är två olika metoder att samla in den data man behöver (Finn, Elliott-White & Walton, 2000). Det handlar om att genom någon av dessa vetenskapliga metoder finna den som lämpar sig mest till just min studie. För att fullfölja min studie har jag valt att använda mig utav kvalitativ metod. Detta kännetecknas enligt Finn, Elliott-White & Walton (2000) som forskning vilket undersöker mening genom text och ord, som *utvecklar* teorier samt är mer flexibel än den kvantitativa forskningsmetoden. Kvantitativ data är istället mer strukturerad och exakt, informationen samlas in med siffror och här *testar* man teorier.

Det finns både för och nackdelar med dessa två forskningsmetoder. Genom den kvalitativa metoden får man en djupare kunskap, man genomför intervjuer där det är möjligt att ställa följdfrågor och få en djupare och mer insiktsfull inblick i intervjupersonens svar, metoden tenderar alltså att vara flexibel (Clissett, 2008). Genom denna metod skapas också en helhet av verkligheten trots att enbart ett mindre antal människor intervjuas (Finn, Elliott-White & Walton, 2000). En nackdel kan dock vara om forskaren vinklar frågor och påverkar intervjupersonerna, vilket gör att forskningen inte visar en rättvis bild av verkligheten. Intervjuer är också tidskrävande och forskaren måste se till att de personer som intervjuas visar ett så varierande urval i samhället som möjligt. Det är till exempel viktigt att det är både män och kvinnor som intervjuas, människor med olika åldrar, med olika bakgrund och social status.

Kvantitativ metod används istället ofta när man har en forskningsfråga som vill testa en teori. Genom enkätundersökningar kan man få svar på olika frågor som rör forskningsområdet, dessa svar blir dock mer ytliga än vid intervjuer eftersom forskaren här inte kan komma med följdfrågor. Därför måste forskare som använder denna metod ha fler människor som svarar på enkäten än vad den kvalitativa metoden kräver för intervjuer. Genom den kvantitativa metoden får man fram siffror och man kan göra till exempel diagram för att visa vad människor tycker om frågan. Nackdelar med denna typ av metod är dock att det kan vara svårt att få tillräckligt många människor att fylla i enkäten. Det kan också vara dyrt, om forskaren till exempel väljer att posta enkäterna med returkuvert för att samla in sin data. Forskaren kan här heller inte i samma grad påverka vilka som svarar på enkäterna och det kan därför vara svårt att representera alla grupper i samhället. Det går dock att kombinera dessa två metoder vilket är vanligt vid större forskningsundersökningar. På så sätt kan forskaren få ytliga men många svar på frågor via enkäter och sedan få djupare men färre svar på frågor via intervjuer (ibid.).

Mitt val av den kvalitativa forskningsmetoden grundar sig i att jag genom min studie vill få svar på frågorna om vilken kunskap och vilka värden som invånarna i Norrköpings kommun har och

tillskriver industrilandskapet, jag vill också öka förståelsen för hur industrilandskapet blev ett kulturarv att bevara. Jag vill få en djupare inblick i hur lokalbefolkningen ser på deras kulturskatt och anser därför att den kvalitativa metoden är mest lämplig för detta ändamål, eftersom jag här bland annat använder mig utav intervjuer vilket ger en mer omfattande och klarare bild av lokalbefolkningens uppfattning om industrilandskapet än vad exempelvis enkäter gör.

Som tidigare nämnts kombinerades informationsundersökning med kvalitativa intervjuer. Vad det gäller intervjuerna så valde jag att intervjua personerna en och en i så kallade enskilda intervjuer, eftersom intervjupersonerna troligtvis ger ärligare svar utan påverkan från andra än vad de kanske hade gjort vid gruppintervjuer. Enligt Thorell (2008) kan man i gruppintervjuer ofta se en tendens att vissa personer pratar mer medan andra håller sig i bakgrunden och kanske inte yttrar sig så mycket. Därför ansåg jag att det bästa för denna studie var att använda mig utav enskilda intervjuer, på så sätt får jag också reda på vad intervjupersonerna har för kunskap om industrilandskapet och de kan då heller inte förlita sig på att någon annan ska svara i dennes ställe om han eller hon inte vet så mycket om saken ifråga.

Det finns även olika typer av intervjumetoder; *strukturerad* – där de som intervjuas svarar på samma frågor utan att "sväva" ut i sina svar, *ostrukturerad* – intervjupersonerna pratar om frågeområden och forskarens roll är minimal så att intervjupersonen kan uttrycka sig själv, och till sist *semistrukturerad* – som är en kombination av de två första intervjumetoderna (Finn, Elliott-White & Walton, 2000). Till denna studie ansåg jag att semistrukturerad intervjumetod var mest lämplig. Detta eftersom metoden både har flexibiliteten hos den ostrukturerade metoden samtidigt som det finns frågor för forskaren att följa (ibid.).

Intervjuerna genomfördes på platser som valts ut i samråd med de olika intervjupersonerna. Detta eftersom jag anser att det är viktigt att intervjupersonerna känner sig trygga i den miljö som de intervjuas i. På så sätt kan personen i fråga slappna av och svaren kan bli ärligare. Genom att spela in samtalen via en diktafon dokumenterade jag hela intervjuerna, på så sätt kan man lyssna på intervjuerna igen när analysering ska ske. Jag använde mig också utav bild stimuli i form av fyra bilder på industrilandskapet och en karta över området, vissa anteckningar fördes även under intervjuerna.

3.4 Tolkning, bearbetning och analys

Tolkningen och analysen av skriftliga källor och utskrivna intervjuer inspirerades av de principer för kvalitativ analys som Johannesson & Tufte formulerat. Dessa är:

- *Helhetsintryck*, man läser in hela materialet och markerar intressanta teman. På så vis bildar man sig ett helhetsintryck av den data som samlats in.
- *Koder, kategorier och begrepp*, detta innebär att forskaren ska ta fram det som är relevant för forskningsfrågorna i studien, forskaren ska även finna meningsbärande ämnen i materialet

för att koda detta. Själva kodningen kan göras med mjukvaruprogram eller för hand med hjälp av färgpennor samt markeringar i kanten.

- *Kondensering*, innebär att det kodade materialet struktureras för att sedan tolka meningar och innehåll.
- *Sammanfattning*, här koncentreras materialet och omvandlar bearbetad data till beskrivningar vilket kan förmedlas till andra (Thorell, 2008).

Genom dessa principer bearbetade jag min data för att kunna framställa det slutgiltiga resultatet i min resultatredovisning.

3.5 Giltighet

Det finns olika sätt att bedöma huruvida forskningen är giltig och trovärdig eller inte. Beroende på om man har valt den kvalitativa eller den kvantitativa metoden bör giltigheten enligt många forskare bedömas på olika sätt. Detta eftersom man når olika slags kunskap med de olika metoderna (Thorell, 2008, Bryman, 2001). I kvalitativ forskning vill man få fram ett djupare innehåll medan man i kvantitativ forskning fokuserar på saken i frågas omfattning och utbredning. Kvantitativ forskning bedöms då utifrån dess validitet (giltighet), reliabilitet (säkerheten i resultatet) och objektivitet (om det finns förutfattade meningar i resultatet) (Thorell, 2008). Enligt Bryman (2001) menar vissa forskare, att det kan behövas mer specificerade metoder och termer för den kvalitativa forskningen. Detta eftersom validitets- och reliabilitetskriterierna inom en kvalitativ undersökning utgår från att det går att komma fram till en *absolut* bild av hur den sociala verkligheten ser ut. De menar att den sociala verkligheten kan se ut på många olika sätt och att man därför inte kan utgå från enbart *en* verklighet. De föreslår att en bedömning inom en kvalitativ undersökning ska utgå från två kriterier, trovärdighet och äkthet. Inom trovärdighetsdelen finns det fyra delkriterier, vilket var och en har en motsvarighet inom kvantitativ forskning.

- Pålitlighet, detta kan jämföras med reliabilitet.
- Möjligheten att bekräfta och styrka resultatet, vilket motsvarar objektivitet.
- Tillförlitlighet, vilket motsvarar intern validitet.
- Överförbarhet, som jämförs med extern validitet.

Både en kvantitativ och en kvalitativ undersökning kan dock bedömas utifrån validitet, reliabilitet och objektivitet (Thorell, 2008, Bryman, 2001). Jag har i min studie valt att utgå från just dessa tre punkter för att få fram giltigheten i min undersökning.

Med validitet bedömer man om hur vida forskaren fick fram den data som behövs för att denne ska kunna besvara sin eller sina forskningsfrågor. Det handlar alltså om forskaren lyckats besvara sina forskningsfrågor med hjälp av datainsamlingen som denne gjort (Thorell, 2008, Bryman, 2001).

Jag genomförde sex intervjuer vilka alla utgick från en och samma frågeguide. Dessa frågor grundade sig i frågor rörande intervjupersonernas kunskap om industrilandskapet samt vilka värden de anser att platsen har. Med hjälp av dessa intervjuer fick jag genom tolkning av all data fram den kunskap jag eftersträvade, vilket visar på hög validitet.

Reliabilitet handlar istället om hur vida mätningen av data är pålitlig eller inte. Det relaterar också till mätningarnas följdaktighet (Bryman, 2001), det vill säga om en annan forskare kan komma fram till samma resultat vid ett senare forskningstillfälle med samma forskningsfrågor (Thorell, 2008).

Genom att ställa samma grundfrågor till alla deltagande informanter med hjälp av intervjuguiden, anser jag att den data som framkom är pålitlig. Detta eftersom samma frågor ställdes och liknande svar från samtliga deltagare gavs. Reliabiliteten i denna studie är alltså hög. Jag anser också att om samma frågor ställdes till olika personer i Norrköpings kommun vid ett senare tillfälle, skulle utslaget bli det samma.

Objektivitet syftar till att undersöka resultatets värderingsfrihet samt om det finns förutfattade meningar i resultatredovisningen (Thorell, 2008).

Innan jag genomförde intervjuerna hade jag vissa förutfattade meningar om vad lokalbefolkningen tycker om industrilandskapet. I och med detta var jag vid intervjutillfällena noga med att inte ställa ledande frågor. Jag höll mig till de frågor som jag tagit fram i frågeguiden för att inte påverka informanternas svar. Självklart dök det ibland upp följdfrågor under intervjuernas gång, men dessa påverkade inte objektiviteten i resultatet. Jag anser därför att även objektiviteten i mitt resultat är hög.

4. RESULTATREDOVISNING

4.1 Inledning

I detta avsnitt presenteras den data som samlats in för att besvara studiens frågeställningar. Inledningsvis redovisas resultaten från informationsundersökningen som gick ut på att öka förståelsen för hur industrilandskapet i Norrköping utvecklades till kulturarv med skydd för bevarande. Därefter redovisas data som relaterar till studiens andra och tredje frågeställning rörande invånarnas kunskaper och värderingar av industrilandskapet. I detta sammanhang sammanställs då svaren från intervjuundersökningen. Avslutningsvis förs en redovisning för hur relevant den tidigare forskningen var gällande informationen som framkommer i resultatredovisningen, och hur detta kan kopplas samman med den information som visas här.

4.2 Hur industrilandskapet i Norrköping kom att bli ett kulturarv

I detta avsnitt presenteras de resultat som relaterar till den första forskningsfrågan gällande hur industrilandskapet i Norrköping kom att bli ett kulturarv som ansågs värt att bevara. Här uppmärksammas kulturarvets samt industrilandskapets utveckling och politiska väg till bevarande. För hade inte kulturarvspolitiken vuxit fram, så hade inte heller industrilandskapet blivit ett arv värt att bevara. Därför är det här viktigt att ta upp kulturarvets och industrins politiska väg och utveckling till att bli något värdefullt att bevara.

Policyutveckling i Sverige

Människans byggnadskonst har alltid varit en del av vår samhällsutveckling, byggnaderna är ett kulturarv som berör samhällets alla människor och ett kulturarv som vi lever mitt i.⁴ Dessa byggda kulturarv kan vara allt från hela hus, slott och fabriker, till en liten bro, ruiner eller en stol, helt enkelt något som människan har byggt.

Det var en professor i kulturhistoria vid namn Viktor Rydberg som lanserade begreppet kulturarv år 1887, för att genom det fånga "*en vidare krets av förflutenhet än de traditionella historiska disciplinerna kunde*" (Aronsson, 2004, s.143). Statens intresse för olika historiska lämningar är dock mycket äldre än själva begreppet kulturarv. Sverige fick år 1666 sin första fornminneslag, vilket är unikt då det även var *världens* första fornminneslag (Kinman, 2007). Genom landshövdingar och präster registrerades antikviteter mellan åren 1667-1685.⁵ År 1666 bildades också Antikvitetskollegiet som ansvarade för bland annat fornminnesvården i landet.

⁴ <http://www.raa.se/cms/extern/index.html> (01-02-2011)

⁵ <http://www.raa.se/cms/extern/index.html> (01-02-2011)

Att det redan på 1600-talet fanns ett stort historik intresse förklaras ofta med att Sverige som en ny stormakt kände behov av att kunna visa upp fina anor och historisk kontinuitet. När sedan Sveriges tid som stormakt tog slut på 1700-talet försvann också det statliga historiaintresset, dock fanns det fortfarande ett lokalt intresse på många håll i Sverige (Jensen, 2005 i Kinman, 2007). Under 1800-talet väcktes intresset för historia igen och synen på historien och tiden förändrades. Nu sågs folket och nationen som ett, folket hämtade sin identitet från sin historia och kultur – sitt kulturarv. Genom kulturarvet kunde man då skapa en nationell gemenskap och politiskt sätt lyftes kulturarvet fram som en samhällssammanhållande styrka, som kunde hindra revolutionerande tendenser som till exempel internationalisering, krav på demokrati och likgiltighet för landet (minskad nationalism) (Kinman, 2007). Senare under 1800-talet började synen på kulturarven successivt förändras igen, det som tidigare setts som en kraft som nationens framtid skulle skapas av, sågs nu istället allt mer som rester från ett förflutet som enbart kunde användas till minnesplatser. Historien blev här mindre samhälleligt viktig och istället mer vetenskapligt intressant, vilket gjorde att museer och historieförvaltning knöts till vetenskapen. Sveriges intresse för nationell historia växte allt mer och under den senare delen av 1800-talet och början av 1900-talet institutionaliserades och förstatligades kulturminnesvården. Stora institutioner som Skansen, Nordiska museet och Statens historiska museum var av stor betydelse för hur det svenska kulturarvet utformades.

På 1900-talet utvecklades den lokala kulturverksamheten kraftigt, då startades hemslöjdsföreningar och hembygdsföreningar för att dokumentera och bevara minnet av den äldre bygdekulturen som allt mer försvann. Syftet med detta var också att påverka samhällsutvecklingen genom att förena det nya med det gamla, man ville inspirera människor att bevara gamla traditioner och kunskaper även in i det moderna samhället (ibid.). Sverige började under 1970-talet diskutera det industriella kulturarvet, de tidiga fabrikerna och arbetsbostäderna sågs nu som potentiella kulturarv. Det gjordes flera utredningar mellan 1970 och 1980-talet som tog upp det industriella arvet samt vad det hade för plats i kulturmiljövården. Människor började då bli intresserade av sin lokalmiljö och ifrågasatte rivningar av äldre stadsbebyggelser (ibid.).

I kulturpropositionen från 1996/97, anges det att ett utav kulturpolitikens mål är att bevara och bruka kulturarvet. Kulturarvet definieras enligt propositionen som "*den fysiska kulturmiljön liksom de konstnärliga uttrycksformerna och språket*" (Prop. 1996/97:3, s.29). Det är heller inte bara en nödvändighet utan en oundviklig del av människans identitet och kulturella helhet. Kulturarvet speglar människors och samhällets historia i mångfald av olika uttrycksformer och språk. De skriver även att natur också kan bli en del utav kulturarvet, detta genom människans klassificering, namngivning och insamling utav mineraler, växter och djur med mera. I propositionen står det även att "*historisk kontinuitet bidrar till människors identitet och trygghet. I tider av snabba samhällsförändringar är tillgången till kunskap om kulturarvet av särskild betydelse*" (Prop. 1996/97:3, s.30). De vill att människor ska engageras till att utnyttja sitt kulturarv. Detta gäller enligt dem, främst unga och barn "*vars öppenhet inför intryck från olika delar av världen stimuleras om de äger en egen historisk identitet. Det gäller också dem med flykting- och invandrarbakgrund som skall kunna bära med sig sitt kulturarv*"

och infoga det i sina liv i Sverige" (Prop. 1996/97:3, s.30.). Propositionen betonar vikten av kulturarvets mångfald, att skillnader mellan grupper av människor ska jämnas ut när det gäller tillgång till och bevarande av kulturarvet samt att stärka medvetenheten och intresset om kulturarvets betydelse (Kinman, 2007).

Kulturarvsbegreppet har under sin relativt korta historia förändrats. Under 1800-talet myntades begreppet för att på så sätt namnge föreställningen av att en folkgrupp skulle kunna definieras samt enas genom en gemensam ärvd kultur och historia. De bevarandeinstitutioner som formades under 1800- och 1900-talet, etablerade ett monumentinriktat och nationellt kulturarv, som under de senaste decennierna har breddats och demokratiserats allt mer. I 1990-talets propositioner beskrivs kulturarvet inte längre som ett ensidigt och monolitiskt arv, det beskrivs istället som en mångfald, i vilket olika grupper människor har olika kulturarv (ibid.).

Det dubbla uppdraget

Vad som fastslås att vara kulturarv idag bestäms utav kulturmiljövården. Det är en statlig myndighet vars syfte är att välja ut de materiella eller immateriella objekt som har ett värde för människor. Det är de som bestämmer vilka kulturarv eller kulturmiljöer som ska bevaras eller inte bevaras. Ansvaret för bevarande ligger dock också hos allmänheten (Pettersson, 2003).

Arkeologen Jonas Grundberg berättar i sin studie från 2000 (citerat i Pettersson, 2003) om en tredelad modell som tar upp kulturmiljövårdens dubbla roller. Modellen syftar på att kulturmiljövården i samhället har ett dubbelt uppdrag. Dels för att det finns traditionella uppdrag som att visa, vårda och samla kulturarven. Det här kan man beskriva som ett *vetenskapligt* mål. Dels har även staten *"kommit att förstärka det demokratiska målet som riktar sig mot det föreskrivna brukandet av kulturarvet, samt makten att bestämma dess sammansättning och värde."* (Pettersson, 2003). Det här kan istället beskrivas som ett *kulturpolitiskt* mål. Grundbergs modell bygger som sagt på en tredelad skala som visas nedan.

1. Kulturarvsförvaltningen (kulturmiljövården) bevarar olika materiella spår och lämningar från det förflutna, detta som en del i allmänna dokument- samt forskningsuppdrag.
2. Delar av dessa urval lyfts sedan upp och blir ett officiellt kulturarv.
3. I det tredje ledet av den här processen används kulturarvets värdeimplikationer i olika politiska syften.

Det första ledet i den här skalan, urvalet för forskning, dokumentation samt pedagogisk visning, är det som traditionellt är dominerande i kulturmiljövården. De personer som då besitter positionen att få välja immateriella och materiella fakta till dokumentändamål, har en viss makt (ibid.), eftersom det är de som bestämmer vad som är värt att bevara. Urvalet måste därför präglas av förhandlingar. Redan i det här första dokumentariska ledet, finns det alltså ett inslag av kulturpolitik. I steg två där man väljer ut vad som ska bli ett officiellt kulturarv är det mer diffust. Vissa kan påstå att kulturarvet är det som har valts ut och visas på museer och i friluftreservat

och så vidare. Men om man ska se till kulturarvets demokratiska karaktär, att alla har rätt till sitt kulturarv och att kulturarv kan ha så pass många olika betydelser, kan kulturarvet inte *enbart* vara det som kulturmiljövårdens institutioner har valt ut och presenterat för människor att beskåda. Det "museala" fältet utgör bara "*en del i en heltäckande kultursfär som omfattar hela vår existens*" (Pettersson, 2003). I den återstående kulturpolitiska nivån, nivå tre, brukar kulturarvet exploateras och användas i olika kulturpolitiska syften. Det är även först här som kulturarvet får en benämning (ibid.).

Begreppet kulturarv ses som en politisk kategori eftersom det alltid är öppet för en social förhandling. Det som utses till ett etablerat kulturarv är då en fråga om ett socialt värde. Det här värdet är kopplat till en slags bevarandeambition, vilket betyder att det etablerade kulturarvet som sagt även handlar om ett kollektivt ansvar (ibid.).

Den offentliga kulturmiljövården har fyra huvudsakliga lagar för att skydda kulturarv och kulturmiljöer. Kulturmiljövårdens mest centrala lag är kulturminneslagen som också är den lag som är mest relevant för min studie. Den innefattar bland annat regler för skydd av fornlämningar och fornfynd, kyrkliga kulturminnen och byggnadsminnen, ortsnamn och utförelse av äldre kulturföremål.⁶ Kulturminneslagen återkommer jag senare till för att mer grundligt förklara dess innebörd. De andra tre lagarna är: *Miljöbalken* där värdefulla kultur- och naturmiljöer skyddas. I Sverige finns det cirka 1700 sådana områden, vilket är av riksintresse för kulturmiljövården. Miljöbalken kräver idag att en miljökonsekvensbeskrivning ska göras vid bland annat planering av byggnader eller annan exploatering, innan återgärder under jord eller i vatten påbörjas och innan miljöfarliga verksamheter eller industrier startas med mera. Denna konsekvensbeskrivning ska beskriva, identifiera och bedöma just den verksamhetens effekt på bland annat kulturmiljön. Det är naturvårdsverket och länsstyrelserna som har de centrala rollerna här. Miljöbalken ger även kommuner och länsstyrelser möjligheten att grunda kulturreservat med samma regler som grundandet av naturreservat har. *Plan- och bygglagen* reglerar användningen utav vatten- och markområden men också hur vår byggda miljö ska utvecklas. Vid större ingrepp eller förändringar i kulturmiljön upprättas det då en detaljplan som beskriver vad, hur och var det är tillåtet att börja bygga. Det är kommunen som har ansvaret här och innan bygglov kan ges ska kommunen kontrollera att de byggnader som är värdefulla för kulturarvet inte förvanskas (ibid.). *Skogsvårdslagen* innebär bland annat att hänsyn till den biologiska mångfalden och kulturmiljöer ska tas. Vid skogsbruksåtgärder är det viktigt att undvika skada på värdefulla kulturmiljöer och bräckliga biotoper. Det ska tas hänsyn till hur man avverkar och utformar miljön så att man exempelvis planerar skogsbilvägarna så skador på kulturmiljön och naturen blir så små som det är möjligt.⁷

⁶ <http://www.raa.se/cms/extern/index.html> (01-02-2011)

⁷ <http://www.skogsstyrelsen.se/Aga-och-bruka/Lagen/Skogsvardslagen/> (16-02-2011)

Dessa tre lagar är av stor relevans när det gäller att skydda kulturmiljöer och kulturarv, men för att återkomma till den "viktigaste" bestämmelsen, kulturminneslagen, innefattar den grundläggande regler till skyddandet för viktiga delar av vårt kulturarv. Bestämmelsen innefattar som nämnts bland annat "skydd av värdefulla byggnader liksom fornlämningar, fornfynd, kyrkliga kulturminnen och vissa kulturföremål".⁸ Det är länsstyrelsen som sköter skötsel av kulturminnesvården i länet men det är Riksantikvarieämbetet som sköter tillsynen över kulturminnesvården i hela landet. I lagen räknas det upp ett antal områden där kulturarvet har ett särskilt skydd (ibid.). Dessa är:

- *God ortsnamnssed* – som innebär att traditionella ortnamn inte får ändras, om inte starka skäl finns.
- *Fornlämningar* – dessa ska skyddas och får inte skadas. Det är länsstyrelsen som beslutar om fornlämningar medan Riksantikvarieämbetet beslutar om vad som är fornfynd.
- *Byggnadsminnen* – vid en byggnadsminnesförklaring fastställs olika regler för att skydda byggnaden. Dessa säger bland annat hur olika ändringar får göras och hur byggnaden i fråga ska vårdas.
- *Kyrkliga kulturminnen* – innebär att begravningsplatser, kyrkor och kyrkliga inventarier ska underhållas och vårdas så att dess kulturhistoriska värde inte minskas. Om man vill ändra på något måste tillstånd från länsstyrelsen finnas.
- *Skydd mot utförelse av vissa äldre kulturföremål* – vissa äldre kulturföremål får bara föras ut ur landet om tillstånd finns.
- *Återlämnande av olagligt bortförda kulturföremål* – kulturföremål som har förts bort olagligt från sitt land inom gränserna för europeiska ekonomiska samarbetsområden, ska återföras till sitt ursprungsland (ibid.).

Det är främst Riksantikvarieämbetets men också kommunernas, länsstyrelsernas och naturvårdsverkets ansvar att dessa fyra huvudsakliga lagar följs och på så sätt bevarar stora delar av vårt kulturarv. Pettersson (2003) menar att kulturmiljöer och det som bevaras av stadsbebyggelse samt visas i museer bara är delar av vårt kulturarv, det är alltså inte synonymt med kulturarvet. Kulturmiljövårdens kulturarv innefattar alltså formellt sätt den antikvariska minnesproduktionen (ibid.). Det går slutligen alltså inte att bevara allt kulturarv för alla grupper av människor, men genom myndigheterna kan dock en del av den oändliga mängd kulturarv skyddas och bevaras.

Framväxt av bevarandeskydd för industrilandskapet i Norrköping

Industrin började ses som ett kulturarv vilket möjligtvis kunde vara värt att bevara, så sent som på mitten av 1900-talet. Det dröjde dock ända fram till slutet av 1970-talet innan det blev ett

⁸ <http://www.raa.se/cms/extern/index.html> (01-02-2011)

etablerat kulturarv, detta på grund av att det fanns hinder vilket gjorde att det inte riktigt sågs som ett kulturarv (Alzén, 1996). Detta ska jag närmare gå in på senare i avsnittet.

Tekniska Museets museichef, Torsten Althin, menade redan på 1930-talet att eftersom vi skyddar våra kulturhistoriska byggnader, konstverk, naturminnesmärken, växter och djur som håller på att utrotas och så vidare. Så borde vi också skydda de minnen från gamla tiders tekniska och industriella arbeten, som har varit av stor betydelse för vårt lands utveckling. Althin ville väcka ett engagemang och intresse för industribevandandet och att även det skulle betraktas som ett kulturarv. Drygt 20 år senare skriver även författaren och konstkritikern Gotthard Johansson om ett industrisamhälle som glömmer minnen från sin egen tid.

”Medan vi fylla våra museer med krukskärvor från Orienten och pilspetsar från Söderhavsoarna, hålla vi på att glömma bilden av vår egen kultur och vårt eget samhälle. Att bevara den till eftervärden ställer många och stora problem, men det väsentliga just nu är att själva problemet blir medvetet.” (Alzén, 1996, s.11).

Johansson menade att i den miljö som den största samhällsgruppen i Sverige, industriarbetarna, vuxit upp, bara var fragmentariskt bevarad. Johansson skriver också:

”Jag förstår, att även för en museiman den tanken kan verka chockerande, att man skall bevara även det fula och triviala. Men om det utgör en väsentlig del av verkligheten, kan man då utesluta den ur bilden? Om en hel samhällsklass livsmiljö förfaller oss ful och trist, äger den då inte ens värde som historiskt dokument, om ett helt århundrade synes oss sakna stil och smak, är det då utan intresse även för eftervärden?” (Alzén, 1996, s.11).

Liksom Althin försökte Johansson påverka sin samtid att införa industrisamhällets historia som ett kulturellt arv värt att bevara. De ansåg dock att bevarandet av industrisamhället var viktigt, men ur två olika aspekter. Althin la tonvikten på teknik- och industrihistorien, medan Johansson fokuserade på industriarbetarnas livsmiljö (ibid.).

Idag är det industriella kulturarvet ett etablerat kulturarv, men det dröjde som nämnts tidigare, lång tid innan det började betraktas som ett arv värt att bevara. Anledningarna till detta beror på flera olika hämmande faktorer: Kultur och industri sågs bland annat som varandras motsatser. Den gamla allmogekulturen, det vill säga bondekulturen som hade ersatts av industrier, sågs som kultur i motsatts till industrisamhället och dess livsvillkor. Detta berodde dels på att bondekulturen var något gammalt och estetiskt vackert, som hade fått nytt liv och värde genom ett uttryck för en kultur, medan industrisamhället representerade något nyare och fult. Industrialismen sågs också som något destruktivt, vars negativa effekter komparerades upp av allmogekulturarvet. Värden som återfanns i bondesamhället uppfattades tillhöra ”det goda livet” och många kritiserade industrialismen och påminde om de värden från bondesamhället som gick förlorade. Författare och ”intellektuella” uttryckte ett ogillande mot det samhälle som blev allt mer överciviliserat. Fabrikerna och staden representerade faktorer som ansågs ruinera det mänskliga livet. Därför värnade istället civilisationskritikerna om ett lantligt, fridfullt liv, ett liv

nära naturen. Vissa menar att mycket utav det som räknas till vårt kulturella arv, från början har tillkommit som en protest mot industrin. Bondesamhällets bevarande motiverades alltså utifrån protester mot industrisamhället, där hantverk och det manuella arbetet fick kulturell status. Kultur uppfattades då som en kompensation för industrisamhället och industrisamhället sågs därmed inte som ett möjligt kulturarv.

En annan hämmande faktor var att industrin uppfattades som ett uttryck för det moderna samhället. Teknik och industri ansågs vara sammankopplat med modern tid och framtid och blev då en symbol för utveckling. Det "moderna" var en föreställning som inte lät sig förknippas med dåtid, föråldrad teknik, kulturarv och bevarande. Det var först när detta samhälle började åldras och den postindustriella fasen tog över som bilden av industrin som en symbol för framtiden, ersattes av en mer sammansatt bild kring industrisamhället (ibid.).

Kvarlevorna från industrin symboliserade förnedring, fattigdom och elände, vilket även det var en hämmande faktor. Gotthard Johanssons citat som nämnts i början av detta avsnitt "... *den tanken kan verka chockerande, att man skall bevara även det fula och triviala*" (Alzén, 1996, s.11) uppmärksammar den här hämmande faktorn för att se vår industri som ett kulturarv. Att bevara sådant som representerade något dåligt i historien var inte lockande.

I arbetsrörelsens tidiga fas, fanns det ett intresse för bildning, kulturarv och kultur vilket dock allt mer tunnades ut efter hand. Arbetarnas historia ingick dock inte i intresset utan verksamheten avsåg att ge arbetarna en del av något som sågs som allmänbildning. Socialdemokraterna hade som en av sina allra främsta uppgifter att ge arbetarklassen ett bättre liv med bättre bostads- och arbetsförhållanden, socialdemokraternas blickar var riktade mot framtiden och industrins artefakter påminde om en period i arbetarnas och industrisamhällets historia som egentligen borde glömmas bort. Den påminde om dåliga arbetsförhållanden, arbetslöshet, dåliga bostadsförhållanden, fattigdom och om förnedring och förtryck av en hel samhällsklass. Denna syn på arbetarhistorien förändrades dock under 1970-talet.

Kulturarvet kännetecknades även av oföränderlighet och autenticitet medan industrin präglades utav förändring. Industrin hade en förmåga att förändra sig själv genom förnyelse, till- och ombyggnader, nya material, ändrade planlösningar etc. vilket inte passade in på beskrivningen om hur kulturarv ska vara, då ursprunglighet räknades som ett av tecknen på kulturarvsstatus. Industriarbetets möjligheter att hävda sig blev därmed mycket små i och med dess förändlighet. Industrin producerade inte heller något "värdefullt" kulturarv, de föremål som inte återanvändes, lämnades istället ofta att vittra sönder. Detta gjorde att industrin sågs som skräpiga och fula, vilket knappats hjälpte till att få in industrin i det estetiskt värderade kulturarvet (ibid.).

Praktiska bevarandeproblem var även det en hämmande faktor. Industrisamhällets artefakter kan delas in i tre olika kategorier, byggnader, maskiner samt organisation och sociala sammanhang. Det faktum att industrin var så utbredd gjorde att det skulle bli problematiskt för ett bevarande.

Tunga maskiner och stora anläggningar skapade andra magasins- och urvalsproblem än vad den gamla bondekulturen med sina spinnrockar och torpstugor gjorde. Ett bevarande av industrin krävde också en branschkönnedom, eftersom varje bransch hade sin egen specialkunskap där kunskapen krävs för såväl vid urval som vid vård och skötsel. Samtidigt krävs det också kunskap om olika industriella områden, så att ett kulturellt industriarv ska kunna föras vidare i utställningar.

Det fanns också ekonomiska problem. Det industriella arvet gjorde att de ekonomiska problemen blev större. De stora industriella byggnaderna var viktiga ekonomiska tillgångar för ägaren som då ville förvalta dem på bästa företagsekonomiska sätt, vilket i många fall minskade ägarens intresse för bevarande. Detta på grund av att ett bevarande medförde stora kostnader som bland annat vård av fabriker. Kostnaderna ökade också för det museala bevarandet, detta på grund av de olika föremålens storlekar vilket krävde större magasin och ökade anslag för transportkostnader.

Sammanfattningsvis fanns det alltså på mitten av 1900-talet en rad olika hämmande faktorer vilket gjorde att industrin inte sågs som en del av vårt kulturella arv. De viktigaste och största faktorerna var de som jag gått igenom i detta avsnitt:

1. Kultur och industri sågs som varandras motsatser.
2. Industrin uppfattades som ett uttryck för det moderna samhället.
3. Kvarlevorna från industrin symboliserade förnedring, fattigdom och elände.
4. Kulturarvet kännetecknades av oföränderlighet och autenticitet medan industrin präglades utav förändring.
5. Praktiska bevarandeproblem.
6. Ekonomiska problem (ibid.).

Bostadsförhållandena i Norrköping klassades på 1890-talet bland de sämsta i landet, särskilt i de centrala delarna av staden. Till en början gjordes det inte mycket åt den låga kvalitén och det var först år 1947 som en saneringsutredning bildades, för att se till de rådande förhållandena. Kommittén som ledde arbetet riktade in sig på kvarterssanering som ansågs vara effektivare än den punktsanering eller självsanering som tidigare försökts användas. Saneringsutredningen ledde till att man 1955 ansåg att 5000-6000 lägenheter i Norrköpings innestad var saneringsmogna och därmed kunde rivas. Delar av Norrköpings centrum kom därför under 1960-talet att formas till dystra områden och övergivna rivningstomter (Alzén, 1996). Denna massrivning av gamla byggnader blev dock så småningom det främsta argumentet för bevarandet utav äldre bebyggelse, just på grund av att flera byggnader av kulturhistoriskt värde revs.

Eftersom industrisamhällets minnen vid 1900-talets mitt uppfattades av många som kulturarvets motsats och att kulturen ansågs kompensera industrisamhällets fula och negativa effekter, dröjde det ända till 1970-talet innan man på allvar började förändra synen på industrilandskapet. Det blev dock en långdragen process som inte avslutades förrän långt in på 80-talet.

Vid början av 70-talet var så gott som all produktion i textilfabrikerna nerlagd. År 1969 hade ett nytt handlingsprogram för hur man ska vårda och bevara kulturhistoriskt unika och intressanta miljöer i Norrköping efterfrågats. I samband med detta kom tanken att en del delar av den gamla industrimiljön besatt ett kulturhistoriskt värde på såväl lokal som nationell nivå.

En kulturmiljökommitté tillsattes 1970 för att utreda bevarandet av miljöer som var kulturhistoriskt värdefulla. Skillnaden mellan denna utredning och tidigare utredningar var att den här kommittén i första hand skulle urskilja värdefulla *miljöer* som var viktiga att bevara, medan tidigare utredningar främst hade utrett enskilda hus med speciella värden såsom arkitektoniska meriter och ålder som ansetts vara värda att bevara. Det definierades fem olika miljöområden, däri industriområdet vid Strömmen. Samtidigt som kulturmiljökommittén tyckte att man skulle bevara industrimiljön fanns det en stor tveksamhet om hur man skulle hitta lämpliga användningsområden för industribyggnaderna. Kulturmiljökommittén fick dock ett uppdrag gällande en utredning om ett nytt stadshistoriskt museum i Norrköping. De ansåg att det nya museet borde placeras i en av de gamla industribyggnaderna, i kvarteret Bergsbron. Dessa satsningar på ett stadsmuseum i början av 1970-talet var av stor betydelse för industrilandskapets fortsatta utveckling. I januari 1976 antogs till slut kulturmiljöutredningens slutliga dokument av kommunfullmäktige och Norrköping hade nu fått ett dokument, vilket kunde ge en vägledning i kulturmiljöfrågor. Det slutgiltiga avgörandet för fabrikerna låg dock hos den som ägde den enskilda fastigheten och dokumentet kunde alltså inte beordra ägarna att bevara och skydda byggnader eller dess miljö.

Vid slutet av 1970-talet till mitten av 1980-talet fanns det ett allmänt intresse för industrialismens historia, särskilt för arbetarnas vardag och miljöer. Det fanns dock ett stadsplaneproblem i det gamla industriområdet och en ny utredning om industrilandskapet tillsattes. Det blev dock motsättningar mellan två olika professioner, antikvarier och planerare. Planerarna såg industrilandskapet främst som ett stadsrum, (ett arkitektoniskt problem) medan antikvarierna istället såg stadsmiljön som ett uttryck för samhället genom olika tider.

Vid mitten av 1980-talet till mitten av 1990-talet marknadsfördes industriområdet mycket med kulturhistoriska argument. Kulturhistorien användes här för att ge området en särskild framtoning samt ett speciellt värde, frasen "*det unika industrilandskapet*" upprepades hela tiden. Genom att förhärliga den industriella perioden och dramatisera det förflutna, skapade man en positiv bild vilket bland annat kunde användas till rekrytering av nya verksamheter och företag till området.

Industrilandskapet hade nu gått från att vara trista, fula rivningsobjekt till att få nytt liv och nya användningsområden. Det hade nu blivit ett användbart kulturarv, där byggnadernas traditionella yttre med ett modernt inre med tiden blev ett hållbart koncept (Alzén, 1996).

4.3 Lokalbefolkningens besök i industrilandskapet

Genom att skapa sig en uppfattning om hur ofta eller frekvent lokalbefolkningen i Norrköpings kommun besöker industrilandskapet, kan man därigenom relatera till hur de värderar industrilandskapet samt vilken kunskap de har om området. Skulle vissa respondenter aldrig besöka industrilandskapet skulle kanske deras värdesättning och kunskapsnivå om platsen vara låg. Därför började jag i mina intervjuer att ställa vissa frågor rörande hur frekvent informanterna besöker industrilandskapet och varför de då besöker det.

Den första frågan under intervjuerna handlade om hur ofta respondenten besöker industrilandskapet. De flesta besöker industrilandskapet flera gånger per år. Två intervjupersoner besöker området varje eller varannan vecka, då mest för att gå igenom det. En av deltagarna har dock inte befunnit sig på området på cirka 3-4 år, detta på grund av hans svårighet att gå längre sträckor. När han var yngre vistades han dock där minst en gång i månaden för att bland annat fika.

"Föret gick jag ofta dit, bland annat för att dricka kaffe på Knäppingen". (Man 86 år)

Det är olika verksamheter och evenemang som oftast besöks av samtliga intervjupersoner. Detta kan vara allt från de olika museerna till mindre musikevenemang som hålls i området. I undersökningen visade det sig att flertalet av de äldre respondenterna flitigt besöker Visualiseringscenter, Arbetets museum, Statsmuseet samt Flygeln där olika arrangemang och events hålls. Ungdomsgruppen i min studie besöker även de vissa events men då främst i form av musikarrangemang eller stå-upp komik. Som tidigare sagts så har mannen som är 86 år inte besökt industrilandskapet på flera år, men förr så brukade han gå och dricka kaffe i Knäppingsborg, detta gör även kvinna 22 år relativt regelbundet.

Inom "vuxengruppen" och "pensionärsgruppen" är det vanligast att de besöker något av de olika museerna för att titta på olika utställningar samt att besöka Visualiseringscenter eller någon form av större events eller shower. Medan "ungdomsgruppen" hellre fikar eller går på mindre arrangemang. Det förekommer även att vissa av informanterna går på möten och föredrag i området, då hos olika organisationer och företag.

Det visade sig alltså att de flesta respondenterna besöker industrilandskapet regelbundet och är därför välbekanta med området.

4.3.1 Kunskapen invånare i Norrköping har om industrilandskapet

Vad det gäller informanternas kännedom om vilka verksamheter som bedrivs i industrilandskapet idag, är de mycket goda. Dock med undantag för man 86 år, då han som sagt inte har vistats på området på flera år. Verksamheter flyttar ofta in och ut ur industrilandskapets lokaler, men de

största verksamheterna såsom till exempel de olika museerna kände han till. Jag använde mig här av bildstimuli och respondenterna fick se en karta över hela industrilandskapet, så att de skulle veta hur långt industrilandskapet verkligen sträcker sig. Detta var till god hjälp för deltagarna då samtliga av dem var osäkra på vilka områden som faktiskt hörde till industrilandskapet. Med hjälp av denna karta kunde samtliga av dem andra informanterna, med undantag för mannen 86 år, visa upp en stor kännedom om vad som finns i industrilandskapet. Allt från små kläd- och designaffärer, caféer, restauranger och särskilda butiker, såsom ost, kött och fiskbutiker till stora företag, organisationer, universitet, gymnasieskolor och konserthus.

Samtliga informanter visste även vilka slags industrier som utgjorde industrilandskapet förr. Alla svarade på frågan att det funnits både textil och pappersindustri där. De var också medvetna om att textilindustrin var det som startade först.

Vad det gäller intervjupersonernas historiska kunskaper om industrilandskapet var det mycket blandat. De flesta höftade lite på årtalen när textilindustrierna började och det var endast mannen som är 86 år som sa att det började på 1600-1700-talet. De övriga i "pensionärsgruppen" trodde att det började på 1500-talet medan kvinnan i gruppen "vuxen" menade att textilindustrin började på 1700-talet och "ungdomsgruppen" gissade på 1800-talet, vilket var ungefär när textilindustrin hade sin storhetstid. Båda i "ungdomsgruppen" trodde även att produktionen i industrilandskapet slutade på 1930-1950-talet, vilket var då den stora textilkrisen var. De övriga grupperna var dock medvetna om att de flesta industrierna lades ner runt 70-talet.

Kunskaperna om industrilandskapets historia var väldigt blandad. De äldre respondenterna var de som besatt mest kunskap om området. Särskilt den 86 åriga mannen, detta grundade sig dock i att han kom ihåg mycket av industrilandskapet och hur det såg ut och fungerade där förr i tiden, från sin ungdom.

"Hela stan var behärskad av textilindustrin. De som jobbade där kallades för bullakandidater." "Idag har vi ju inte alls samma struktur på stan som vi hade på den tiden." (Man 86 år)

"Man var noga med färgsättningen, man har bevarat de ursprungliga färgerna på byggnaderna. Mycket går i gult." (Kvinna 58 år)

Angående det beslut som kommunen fattade om att bevara industrilandskapet och använda dess lokaler till andra verksamheter ansågs enligt alla respondenter vara väldigt bra. Detta eftersom de alla verkar uppskatta industrilandskapet, mycket ur ett estetiskt och kulturellt perspektiv men även ur ett turistiskt perspektiv vilket de menar relaterar i inkomster. De är alla överens om att det var bättre att behålla de gamla industribyggnaderna istället för att riva och bygga nytt. Detta på grund av att de ser ett värde i att bevara industribyggnaderna också ur ett historiskt perspektiv.

"Det är otroligt bra. Norrköping har en fantastisk tur att det fanns några politiker som tänkte till. Det här är ju unikt i hela Europa! Jag tror inte att det finns någon stad i hela Europa som har ett sånt intakt industriområde mitt i stan." (Man 72 år)

"Jag tycker att det är bra, det är trevligt att ha kvar lite historia." (Kvinna 22 år)

4.3.2 Värden som invånare tillskriver industrilandskapet

En fråga som ställdes var vad respondenterna tänker om industrilandskapet, vad de associerar det med och vilka känslor som väcks när de tänker på det. Samtliga intervjupersoner associerade industrilandskapet med något vackert, saker som strömmen, de gamla byggnaderna och vattenfallen som är upplysta på vintern var något som återkom genom intervjuerna. Alla deltagare associerade industrilandskapet med något positivt, de fick alltså alla positiva känslor när de tänkte på området. Den äldsta mannen i "pensionärsgruppen" tänker också tillbaka på sin ungdom när han hör ordet industrilandskapet.

Respondenterna kopplar även ihop industrilandskapet med kultur, detta är dock inte så konstigt då det mesta som händer där är relaterat till olika kulturella aktiviteter, samtidigt som hela området är "ett levande kulturarv" vilket flertalet av respondenterna nämnt genom intervjuernas gång.

"Det lever och det händer saker hela tiden. Det här är ju det bästa vi har i Norrköping!" (Man 72 år)

På en fråga om respondenterna såg några värden i industrilandskapet, använde jag mig igen här av bildstimuli för att deltagarna skulle tänka och känna efter mer noggrant. Jag använde mig utav fyra olika bilder på olika platser i industrilandskapet. Alla respondenter menade att industrilandskapet hade många värden. Detta i form av estetiska, kulturella, historiska och ekonomiska värden:

Estetiska värden

Alla respondenter pratade om Motala ström eller "Strömmen" och menade att det förhöjde intrycket av industrilandskapet. De tyckte även att det var bra att det finns en promenadstig som följer hela strömmen.

"Vattendraget höjer intrycket väldigt mycket, utan det vet jag inte hur det hade sett ut." (Man 25 år)

De menade alla också att byggnaderna är väldigt vackra och att allting är så välskött, kommunen har gjort ett bra jobb med att bevara det. Strykjärnet är särskilt en återkommande byggnad då dens design och läge enligt många är tilltalande, de ser också Strykjärnet lite som ett landmärke för Norrköping. Nya byggnader har enligt de flesta respondenter inte heller samma charm som

gamla byggnader har, de skapar inte heller samma mysighetsfaktor med trånga gator och små uteserveringar.

"Arbetets museum har ju varit nominerad till Sveriges vackraste byggnad." (Kvinna 58 år)

Alla undersökningens kvinnliga deltagare nämner Knäppingsborgsområdet och de vackra gamla byggnaderna där med det nya fräscha innehållet, som designbutiker och så vidare. Några nämner även att det på lördagar finns torghandel i området och anser att det är ett trevligt inslag i stadsbilden.

Båda respondenterna i "ungdomsgruppen" berättar att de tycker att byggnadernas stora fönster och torn ger ett dramatiskt intryck, vilket enligt dem är positivt. Fyra av respondenterna, två ur "pensionärsgruppen" och en ur "vuxen"- samt "ungdomsgruppen" berättade om att det sätts upp lampor i vattenfallen på vintern vilket enligt dem är väldigt vackert. På nyårsnatten brukar även tre av dessa respondenter gå längst en upplyst promenad i industrilandskapet, då är det ljusuppträdanden, dansshower och andra evenemang längst promenaden.

"Byggnaderna är fina och dekorativa med höga fönster, stora otäcka skorstenar som sticker upp." (Man 25 år)

Kulturella värden

Respondenterna är alla eniga om att industrilandskapet är kulturellt värdefullt. De menar att industrilandskapet är ett kulturellt centrum där det ständigt händer nya saker. Dessutom är det mycket kulturarrangemang såsom musikarrangemang och konstutställningar i området vilket respondenterna uppskattar. Mannen i "ungdomsgruppen" nämner Kulturnatten vilket är en hel dag och natt som influeras av kultur av olika slag. Han menar att de flesta händelser som äger rum då är placerade i industrilandskapet, kanske just då för att industrilandskapet är ett kulturellt centrum enligt honom. Även kvinnan i "pensionärsgruppen" lyfter fram Kulturnatten på ett positivt sätt.

"Det är ett kulturellt centrum och man kan uppleva saker hela tiden." (Man 72 år)

"Viktigt att bevara för att det är en viktig del utav Norrköping som en kulturrik stad och det är ett landmärke..." (Man 25 år)

Respondenterna lyfter alla som sagt fram industrilandskapet som en kulturrik plats. Vissa menar att det fortfarande syns att det har varit fabriker där, även inuti byggnaderna, vilket uppskattas. De är som tidigare nämnts alla eniga om att området måste bevaras och de flesta respondenterna menar på att det är en del av Norrköpings historia och därför är kulturellt värdefullt för dem.

"Man ska bevara det gamla och renovera så bra det går. Vi måste bevara vårt kulturarv!" (Kvinna 71 år)

"Det är en kultur som är borta nu idag." (Man 86 år)

Historiska värden

Samtliga respondenter förknippar även industrilandskapet med dåtid. De tänker tillbaka i tiden. "Vuxengruppen" och "pensionärsgruppen" tänker även på hur arbetsförhållandena för industriarbetarna var. Något som ingen i "ungdomsgruppen" uppmärksammade.

"Man förknippar det här med naturligtvis slit och släp och fattigdom, men det är också ett skäl till varför det är värt att bevara." (Man 72 år)

"Man tänker mer om hur det såg ut förr i tiden i hela Norrköping. Det blir ju liksom att gå lite bakåt i tiden när man går in i industrilandskapet för de har bevarat det så himla väl, allt det gamla är ju kvar." (Kvinna 22 år)

På samma gång som intervjudeltagarna förknippar industrilandskapet med dåtid, anser vissa att det även är väldigt modernt, med bland annat Visualiseringscenter. Respondenterna menar också att detta är Norrköpings historia och innehar därför ett värde i sig.

"Norrköpings historia ska bevaras!" (Kvinna 71 år)

"Det är Norrköpings historia och det är viktigt att veta om den." (Kvinna 22 år)

Ekonomiska värden

Ur ett ekonomiskt perspektiv innehar industrilandskapet enligt respondenterna även ett visst värde. De argumenterar inte alls lika mycket om det här slags värdet som de gjorde om estetiska, kulturella och historiska värdena, men de flesta nämner något om just ekonomiska värden.

Alla respondenterna säger att det är "liv" i industrilandskapet. Detta resulterar i att verksamheterna i området kan gå runt och genererar då bland annat i pengar. Tre av deltagarna (en i varje åldersgrupp), påpekar att industrilandskapet även lockar turister. Det har blivit en turistattraktion i och med att det finns så mycket att göra och se i området.

"En positiv effekt som industrilandskapet har haft är att Kungsgatan levde upp med affärer och pubbar. Staden känns levande vid Skvallertorget." (Kvinna 58 år)

"Det lockar turister och lite inkomster dras nog dit." (Kvinna 71 år)

En annan positiv effekt som restaureringen av industrilandskapet har haft ur ett ekonomiskt perspektiv, är att de stora lokaler som finns i byggnaderna faktiskt har kommit till användning. De står inte tomma, i alla lokaler finns det olika verksamheter. Detta uppmärksammas av "ungdomsgruppen", "vuxengruppen" och av en respondent i "pensionärsgruppen" som också

menar att det går att göra så mycket i lokalerna, just för att många utav dem är så pass rymliga. Kvinnan i "vuxengruppen" berättar också om att lokalerna fortfarande har kvar sin charm och att man har varit noga med att inte ändra lokalerna för mycket, man ser fortfarande att det har varit fabriker där.

"Att man har kunnat göra om byggnaderna till verksamheter som är bra för Norrköping så att de inte står tomma." (Kvinna 22 år)

"Det är stora lokaler med stora möjligheter i." (Man 25 år)

Samtliga respondenter anser att industrilandskapet är väldigt viktigt att bevara. Detta ur flera olika perspektiv, ekonomiska, historiska, estetiska och kulturella perspektiv. De anser som vi kan se i texten ovanför att industrilandskapet innefattar alla dessa värden. Alla hänvisar dock starkast till att det är en del av Norrköpings historia och kulturarv, att det är viktigt att känna till dem båda och att man som människa måste ha en historisk koppling.

"Du kan inte förstå framtiden om du inte förstår bakåt, historiskt hur utvecklingen går. Det är väldigt viktigt." (Man 72 år)

"Att människor kan se vad det en gång har varit." (Man 86 år)

Kvinnan i "vuxengruppen" menar också att det hade varit synd att inte fortsätta underhållet på byggnaderna nu när så mycket pengar har satsats på det. Respondenterna menar också som nämnts tidigare att det är en del av Norrköping, ett landmärke för staden. De är alltså alla eniga om att industrilandskapet måste bevaras.

Den sista frågan i min intervju rörde vad respondenterna helst skulle visa upp i Norrköpings kommun för en besökare. Alla valde platser eller verksamheter i industrilandskapet i första hand, men respondenten i "vuxengruppen" menade också att det beror på vem som kommer på besök. Hade det varit unga människor eller barn hade hon istället tagit med dem till Kolmårdens djurpark. Dock anser hon att det finns väldigt mycket att göra i industrilandskapet så detta blev hennes förstahandsval. Kvinnan i "ungdomsgruppen" skulle först och främst visa Knäppingsborg och området runtomkring "Stryckjärnet", detta eftersom hon tycker att det är både mysigt och vackert, men även hon tyckte att Kolmårdens djurpark också var ett bra alternativ.

"När man kommer in i Knäppingsborg är det som en egen liten värld, där man kommer in i det gamla och mysiga med gatseten och sånt där..." (Kvinna 22 år)

Mannen i "ungdomsgruppen" och mannen 72 år i "pensionärsgruppen" skulle främst visa upp Visualiseringscenter för besökaren. Även de hävdar att det händer väldigt mycket i industrilandskapet och därför skulle man också bara kunna gå omkring där.

Kvinnan i "pensionärsgruppen" skulle också vilja visa upp Rhododendrondalen, som ligger en bit utanför industrilandskapet, för sin besökare. Men eftersom rhododendronbusken endast blommar en kort tid, skulle det förmodligen bli industrilandskapet som lockade mest. Även hon tycker om Visualiseringscenter. Den 86 åriga mannen i "pensionärsgruppen" skulle helst ta med sin besökare och vandra längst strömmen igenom industrilandskapet. Han skulle dock börja någon kilometer innan industrilandskapet börjar och sedan vandra längst vattnet igenom området.

Det visade sig alltså att industrilandskapet med dess olika verksamheter och evenemang var det som respondenterna i första hand skulle visa upp, vilket kanske inte är så konstigt med tanke på dess stora utbud av aktiviteter.

4.4 Resultatredovisningens samband med teori och tidigare forskning

4.4.1 Inledning

För att få klarhet i varför invånarna i Norrköpings kommun tycker på ett visst sätt om industrilandskapet behövdes ett avsnitt om teori och tidigare forskning. Detta för att på så sätt kunna relatera detta till hur och varför lokalbefolkningen känner på det sättet för platsen och om det stämmer överrens med det som den tidigare forskningen visar. Detta avsnitt kommer därför väva in den teori och tidigare forskning som visas i avsnitt två med resultaten från informationsundersökningen och intervjuerna, för att på så sätt undersöka om det finns några samband.

4.4.2 Stämmer lokalbefolkningens åsikter in på den forskning som finns på området?

Med hjälp av den tidigare forskning som framkommer i avsnitt två i studien, kan man se att dessa starkt relaterar till hur lokalinvånarna i Norrköpings kommun ser på industrilandskapet. Detta eftersom det både inom informationsundersökningen och intervjuerna framkom att lokalbefolkningen ser industrilandskapet som deras identitet och historia och därför ett viktigt område att bevara. De har känslomässiga band till platsen, *sense of place*, och känner då också en samhörighet till den (Braunerhielm, 2006). I informationsundersökningen kan man se detta då lokalbefolkningen i Norrköping började anse att industrilandskapet var viktigt att bevara och att det var en del av deras kulturella arv.

Genom att titta på både den tidigare forskningen inom landskapsvärden och intervjupersonernas redovisning kan man dra slutsatsen att lokalbefolkningen ser industrilandskapet ur både ett objektivt synsätt, det vill säga att det vackra finns i det fysiska objektet samt ur det subjektiva synsättet, vilket innebär att estetiken finns i betraktarens ögon. Det innebär att lokalbefolkningen ser estetiken i industrilandskapet ur byggnadernas egenskaper samt ur de känslomässiga processer som framkallas hos betraktaren. Det är då i relation mellan individen och miljön som det vackra återfinns (Thorell, 2008, Lothian, 1999). Lokalbefolkningen i Norrköpingskommun verkar också se industrilandskapet ur både det materiella och varseblivna synsättet på landskap. Ur det materiella synsättet var industrilandskapet från början ett naturlandskap, men med tiden har landskapet förändrats i och med mänsklig påverkan och industrier har växt fram, landskapet har då gått från att vara ett naturlandskap till att bli ett kulturlandskap. Det har då vuxit fram ett samspel mellan naturen och människan. Ur det varseblivna synsättet på landskap är det istället något immateriellt, upplevelsebart och personligt. Med det menas att det intryck som landskapet gör på en människa inte bara skapas av det denne ser, utan också av personens bakgrundsinformation och tidigare erfarenheter som blandas med det personen uppfattar med sina sinnen just vid det tillfället (Thorell, 2008). Intervjupersonerna i min studie beskrev industrilandskapet både som materiellt i form av industribyggnaderna och ur ett varseblivet synsätt i form av att det var estetiskt vackert och kulturellt värdefullt. De ser alltså industrilandskapet som hela omgivningen med kulturavtryck som de gamla fabrikerna och de trånga gatorna, naturliga förutsättningar som strömmen som rinner igenom landskapet, samt immateriella aspekter som värderingar och sociala nätverk (Bladh 1995, Thorell 2008).

I intervjuerna syns ett genomgående tema att alla deltagarna känner starkt för industrilandskapet. Detta har att göra med att människor oftast känner en tillhörighet till en fysisk plats. Det är starkt kopplat till en persons identitet. Anledningen till att lokalinvånarna känner så starkt för just industrilandskapet är för att de är födda och uppväxta i området och på så sätt skaffat sig minnen från platsen. Det är ju som det står i avsnittet om teori och tidigare forskning så att händelser, minnen och relationer på en plats formar personen och skapar dess identitet (Braunerhielm, 2006).

Braunerhielm (2006) menar som jag skrivit tidigare i arbetet att *platsers relationer opererar i ett rum, men relationer får en betydelse för oss genom en plats. Det är i plats samt i förhållandet mellan olika platser som relationer formas och skapar en betydelse för människor*. Informanterna i min undersökning är som sagt uppvuxna i området kring industrilandskapet och har därför fått många minnen och upplevt mycket på platsen. Detta gör att lokalbefolkningen i Norrköping då har starkare känslor för industrilandskapet än vad exempelvis en turist har, eftersom de har just tidigare erfarenheter i form av minnen och upplevelser av platsen och förknippar det med deras kulturella arv och historia, lokalbefolkningen har då bildat sig ett så kallat identitetslandskap (Thorell, 2008).

Vad som är ett kulturarv kan som det förklaras i avsnittet "*Kulturarv som koncept*" vara svårt att exakt klarlägga. Det kan vara allt från traditioner och maträtter, till föremål och byggnader. Med

hjälp av till exempel byggnader som industribyggnaderna i industrilandskapet, kommer människor ihåg sin kultur och sitt kulturarv (Kinman, 2007), det vill säga bland annat hur deras farfäder levde och hade det, de sociala nätverken och hur det såg ut på platsen. Kulturarvet kan göra så att vi människor känner en samhörighet med en annan grupp människor (ibid.). Eftersom textilindustriperioden i Norrköping varade i nära 400 år (Alzén, 1996) har det medfört att människor har samlats där då det fanns arbete i staden. Det bildades då en trygghet för människorna där eftersom de kände en tillhörighet i form av familj, arbete och vänner. Platsen där industrierna fanns fungerade då som en kulturell tillhörighet, eftersom kulturer framställs som platsanknutna (Aronsson, 2000 i Braunerhielm, 2006). Detta kan vi se då informationsundersökningen visar att lokalinvånarna, trots de dåliga arbetsförhållandena stannade kvar i Norrköping och arbetade i industrierna.

Det tidigare avsnittet om "*känslan av identitet och samhörighet*" belyser frågan om hur viktig en persons kultur och historia är för en individs identitetsskapande, vilket i sin tur är viktigt för personens välbefinnande. Intervjupersonerna fokuserade i intervjuerna mycket på att industrilandskapet är just deras kulturarv och historia och ansåg som sagt därför att det var väldigt viktigt att bevara. De har som nämnts tidigare skaffat sig känslomässiga band till platsen, mycket för att de är uppvuxna i närheten och då fått många minnen och upplevelser från industrilandskapet (Axelsson, 2010). Som man kan se i informationsundersökningen har det dock inte alltid varit så. Förr ansåg man att industrilandskapet var något fult och trist som symboliserade fattigdom, men precis som Braunerhielm (2006) menar så kan människors uppfattning av platser förändras i takt med att samhället i övrigt förändras, vilket intervjuerna och informationsundersökningen tydligt visar.

Enligt Krause (2001), ser människor ofta ett landskaps värde utifrån ett naturskönt, historiskt och kulturellt perspektiv. Detta stämmer väl in i intervjupersonernas beskrivningar av vilka värden de ser i industrilandskapet. De alla ansåg att industrilandskapet innefattade historiska, kulturella och estetiska värden, men också ekonomiska värden. Detta har också att göra med att lokalbefolkningen i Norrköpings kommun tillhör, enligt Axelsson (2010) gruppen "insiderness", vilket betyder att personen identifierar sig med platsen. Dessa personer upplever och upptäcker platsen, är omgiven av den och en del utav den. En besökare tillhör där i mot gruppen "outsiderness", då man betraktar platsen utifrån och enbart är just en besökare. Lokalbefolkningen i Norrköpings kommun tillhör alltså gruppen "insiderness" eftersom de identifierar sig med platsen och anser att detta är deras kultur och historia, alltså en del av deras identitet.

I informationsundersökningen nämns det att industrilandskapet vid mitten av 1980-talet fram till mitten av 1990-talet, började marknadsföras hårt som "*det unika industrilandskapet*" (Alzén, 1996). Detta kan ha medverkat till att invånarna i Norrköpings kommun ser så positivt på industrilandskapet, för enligt Axelsson (2010) kan en plats identitet formas via samtal människor

emellan, om då kommunen marknadsförde industrilandskapet så pass mycket bör det ha förändrat lokalbefolkningens syn på området.

Sammanfattningsvis kan man se tydliga kopplingar mellan den tidigare forskning som skrivits om hur människor upplever en plats och sin kultur och med den resultatredovisning som framkommer i studien. Det går med hjälp av den tidigare forskningen och resultatet av informationsundersökningen och intervjuerna att närmare förstå varför lokalbefolkningen anser att industrilandskapet är viktigt att bevara. Det har som man kan se i den tidigare forskningen mycket att göra med hur vi människor fungerar och vårt behov av en tillhörighet till framförallt en kultur och plats.

5. Analys och slutsatser

5.1 Inledning

Syftet med denna studie var att få en ökad kunskap om hur industrilandskapet i Norrköping kom att bli ett kulturarv som samhället ville bevara och hur invånarna i Norrköpings kommun uppfattar landskapet. I detta kapitel kommer resultaten att sammanfattas med hjälp av den teoretiska forskning som har presenterats i avsnitt tre.

5.2 Industrilandskapets utveckling till ett kulturarv

Studiens första frågeställning handlar om hur industrilandskapet i Norrköping kom att bli ett kulturarv som ansågs värt att bevara. Här genomfördes en informationsundersökning för att senare använda detta som underlägg för att förstå hur det kom sig att man bestämde sig för att bevara industrilandskapet.

Begreppet kulturarv har en lång historia. Det började redan på 1600-talet, men trots det sågs inte industrilandskapet som ett kulturarv värt att bevara förrän långt in på 1900-talet. Detta beror på många olika hämmande faktorer. Industrilandskapet representerade något fult och dåligt som ständigt moderniserades med nya maskiner och tekniker och blev då kulturarvets motsvarighet, som sågs som något gammalt, oförändligt och estetiskt vackert (Alzén, 1996). Denna syn på kulturarv grundade sig i att kulturarv alltid har haft med det förflutna att göra, det är något vi har ärvt från historien (Kinman, 2007). Precis som Grundberg (2004) menar att kulturarv endast kan handla om det förflutna som redan har existerat, och inte om historia som inte ännu finns, tyckte människorna på den tiden att industrilandskapet inte var värt att bevara. Det moderniserades hela tiden och de gamla hantverken och maskinerna tog bara plats och var dessutom fula. Grundberg (2004) menar också att kulturarv kan beskrivas som samhällets historia, men eftersom industrisamhället förmedlade fattigdom, slit och förtryck av en hel samhällsklass (Alzén, 1996), var det förmodligen inget man ville bevara till eftervärden. Därför kunde de gamla maskinerna som inte användes längre, lika gärna slängas när nya kom. Enligt Grundberg kan kulturarvet också visa hur ett samhälle själva upplever sin historia, men det behöver dock inte visa hur dess historia såg ut på riktigt. Det kan nämligen ge en bild av hur samhället i fråga *vill* bli ihågkommet (Grundberg, 2004). Samhällen vill ju helst inte bli förknippade med något negativt som till exempel dåliga levnadsförhållanden för arbetarna, därför var det inte viktigt att bevara det föråldrande industrisamhället. När alla textilfabriker hade slagits igen på 1970-talet var det nära att industrilandskapet i Norrköping, som på många andra ställen i Europa revs. Detta höll på att hända, men som tur var beslutade sig kommunen tack vare kulturmiljökommitténs uppdrag att utreda kulturhistoriskt värdefulla miljöer för bevarande samt deras uppdrag gällande ett nytt stadshistoriskt museum att inte riva industrilandskapet i Norrköping (Alzén, 1996).

Enligt Kinman (2007) är kulturarvet ett minne som blir ihågkommet med hjälp av ett objekt, vilket enligt Kinman alltså inte är kulturarv utan något som det levandegörs genom. Med detta menas att om industrilandskapet i Norrköping hade rivits, hade samhället glömt bort den tidens kultur. Byggnaderna behövs alltså för att göra oss påminda om den tidens kultur och historia, för utan byggnaderna som står där och gör oss påminda om det, hade minnena med tiden bleknat bort och försvunnit.

På en plats som industrilandskapet har det i århundraden rört sig människor som levt och arbetat där. De har format platsen med både materiella ting som byggnader och med sociala interaktioner (Braunerhielm, 2006). Om man skulle ha rivit och tagit bort industribyggnaderna där, för att inte påminnas av en tid i historien som var präglad av fattigdom, skulle man också förneka de människors identitet som har jobbat och levt där. Enligt Braunerhielm (2006) förändras platser i takt med att samhället i övrigt förändras, men skulle kommunen ha rivit industrilandskapet på 1970-talet, som de gjorde med många andra kulturellt värdefulla hus (Alzén, 1996), skulle det på ett sätt ha förnekat hur det var i samhället på den tiden och tiden innan det. Plats har enligt Braunerhielm (2004) fungerat som en försäkran för människor om en kulturell tillhörighet. Detta eftersom kulturer ofta är platsanknutna. Kultur kan då ses som ett hem, ett ställe som vi hör hemma på naturligt. En plats hjälper enligt Braunerhielm alltså människan att ge kulturen ett "hem" och genom det fastställa människans identitet till en plats (ibid.). Detta betyder alltså att om industrilandskapet hade rivits så hade, som nämnts tidigare, industrisamhällets kultur med tiden försvunnit men också lokalbefolkningens identitet och historia hade tagit skada.

Genom historiens gång har man kunnat se att Sverige alltid har haft ett behov av att visa upp "positiva" kulturarv som förmodligen inte rättvist speglar samhället. Det började redan på 1600-talet då Sverige var en stormakt, behovet av att visa upp fina anor och historisk kontinuitet var stort. Under 1800-talet skapades genom kulturarvet, en nationell gemenskap och kulturarvet lyftes på ett politiskt sätt fram som något som skulle hålla samman samhället och hindra revolutionerande tendenser. Nationen och folket skulle ses som ett och Sveriges befolkning hämtade sin identitet från kulturarvet. Senare under 1800-talet började man däremot se kulturarvet som rester från historien som dock bara kunde användas till minnesplatser, istället för en kraft som nationens framtid skulle skapas av. På slutet av 1800-talet och början av 1900-talet förstatligades kulturminnesvården (Kinman, 2007). Eftersom förstatligandet utav kulturminnesvården skedde så pass sent hade mycket av det industriella arvet från framförallt industrins tidigare skede redan gått förlorat. Men även nu när det var förstatligt sågs industrin fortfarande som något fult och modernt. Att industrin inte sågs som något värt att bevara kan ha att göra med kulturarvets långa historia som något vackert och positivt. Industrierna var som sagt fula och skräpiga och under ständigt förändring.

I kulturpropositionen från 1996/97 står det att ett mål som kulturpolitiken har är att bevara samt bruka kulturarvet (Prop. 1996/97:3). Hade kulturmiljökommittén från 1970 inte fått i uppdrag att placera ett stadshistoriskt museum i Norrköping, så hade det kanske inte funnit något bra

användningsområde för industrilandskapet. Detta bidrog förmodligen till att området bevarades, det hade kostat på tok för mycket att bara ha byggnaderna stående.

Tack vare den kulturpolitik som har vuxit fram och bildat kulturmiljövården kan vi idag njuta av industrilandskapets vackra område. Att denna kulturarvspolitik med tiden växte fram och resulterade i en statlig myndighet som ser till att bevara våra kulturarv, även dem som inte förskönar bilden av Sverige, bildades är något vår och nästkommande generationer kan skatta sig lyckliga över. Människan behöver veta var man kommer ifrån och vad man har för historia, det är trots allt en del av vår identitet.

5.3 Industrilandskapet ur ett lokalt perspektiv

Studiens andra och tredje frågeställning som handlar om vilken kunskap som invånare i Norrköpings kommun besitter om industrilandskapet samt vilka värden som de anser att platsen har, kommer i detta avsnitt att behandlas. Här har djupintervjuer genomförts för att få klarhet i frågorna och för att sedan kunna analysera dem med hjälp av den tidigare teorin som framtagits i avsnitt två.

5.3.1 Kunskaper om industrilandskapet i Norrköping

För att få svar på frågan om hur stor kunskap som invånarna i Norrköpings kommun besitter om industrilandskapet ställdes en rad frågor. Genom dessa visade det sig att invånarna har stor kunskap om vad som finns i industriområdet idag. De hade stor kännedom om vilka företag, organisationer och verksamheter som finns i industrifabrikernas gamla lokaler, samt vad man kan göra där. Det var endast en av sex intervjupersoner som inte hade särskilt stor kunskap om vilka verksamheter som bedrivs där idag. Detta berodde på att personen i fråga inte har möjlighet att besöka industrilandskapet eftersom denne har svårigheter med att gå längre sträckor. Denna person hade dock kunskaper om vad som hade funnits där för tre till fyra år sedan. Verksamheter flyttar ständigt ut och in i de gamla fabrikslokalerna så mycket av det som personen i fråga trodde fanns där hade flyttat. Platser förändras regelbundet genom exempelvis jordbävningar eller årstider men också genom interaktion med andra platser och människor. Industrilandskapet i Norrköping förändras alltså med tiden, i takt med att övriga samhället förändras. Detta innebär också att personers egna uppfattningar om industrilandskapet kan förändras (Braunerhielm, 2006). Detta har ju bland annat hänt då vi började se industrilandskapet som ett kulturarv istället för något fult och tråkigt. Den äldsta intervjudeltagaren såg förmodligen inte industrilandskapet som något värt att bevara när han var ung, men med tiden har hans syn på området förändrats i takt med att övriga samhällets syn på industriområdet förändrades.

Vad det gäller invånarnas kunskaper om industrilandskapets historia så var de kunskaperna mindre. De besatt vissa kunskaper men fick chansa på när de trodde att textilfabrikerna började. Fyra av de sex intervjupersonerna visste dock att de sista textilfabrikerna lades ner på 70-talet.

Kunskapen om industrilandskapets historia var störst hos de äldre deltagarna. De personer som ingick i "ungdomsgruppen" besatt väldigt lite kunskap på detta område. Alla respondenterna visste dock att det förr i tiden har varit textil- och pappersindustri i lokalerna.

Att det var de äldre deltagarna som besatt störst kunskap om industrilandskapets historia är föga förvånande. Den äldsta intervjupersonen kommer ihåg mycket kuriosa om industrilandskapet eftersom han var uppvuxen i närheten av området. Han berättade bland annat hur det var när det var skiftbyte på fabrikerna och så vidare. Det är inte svårt att förstå varför de äldre intervjupersonerna hade mer kunskap om historien, de var ju trots allt födda när fabrikerna lades ner.

För att öka kunskapen om industrilandskapets historia kan undervisning om området läras ut på skolor. Detta kommer att öka intresset hos barn och tonåringar så att även de vill bevara kulturarvet. För det är enligt Pettersson (2003) viktigt att alla vill bevara industrilandskapet för ett framtida fungerande bevarande.

5.3.2 Industrilandskapets värden

Invånarna i Norrköpings kommun ser landskapet ur ett modernt perspektiv där hela omgivningen räknas in. De har bildat ett helhetsintryck av naturliga förutsättningar: som Motala ström som rinner igenom landskapet, kulturavtryck: industribyggnaderna och de trånga små gatorna, samt immateriella aspekter: hur industriarbetarna hade det och deras levnadsvillkor (Thorell, 2008). Genom detta synsätt har de skapat personliga föreställningar om landskapets värde, eftersom ett landskaps värde kan te sig olika för olika personer (ibid.). Det verkar dock som att invånarna i Norrköpings kommun alla ser samma värden i industrilandskapet, de alla anser ju att platsen besitter estetiska, kulturella, historiska och ekonomiska värden. Detta har att göra med att det även finns en allmän bild av platsen. Den egna bilden av platsen som enligt den varseblivna förståelsen utav landskap är att en individs intryck av ett landskap inte endast skapas av det denne ser, utan också av den bakgrundsinformation som personen besitter påverkar upplevelsen, men den kan också blandas med den allmänna bilden. Personen i fråga kan ha egna känslomässiga band till platsen i form av sense of place (vilket är starkt sammankopplat med personens identitet) (Braunerhielm, 2006) och skapat en känsla för platsen under en längre tid. Det fysiska landskapet, alltså industrilandskapet har då förts samman med värderingar, upplevelser och livsformer (Thorell, 2008). Samtidigt finns det en bild av industrilandskapet som delas av många personer, den allmänna bilden av landskapet. Dessa två har här förts samman och invånarna har olika personliga relationer till industrilandskapet samtidigt som deras bild reflekterar den allmänna bilden av platsen. Turister som kommer till industrilandskapet kommer dock inte ha samma känslomässiga band till platsen som invånarna i Norrköpings kommun har. Detta beror på att lokalbefolkningen känner en identitet med platsens kultur och historia som inte turisterna har hunnit skapa. Turisterna kommer däremot se industrilandskapet ur främst dess

estetiska perspektiv medan lokalbefolkningen även känner en samhörighet med platsen, eftersom de är uppväxta i området (ibid.).

Invånarna i kommunen associerar industrilandskapet med något vackert och särskilt kulturellt värdefullt. De anser att industrilandskapet bara för med sig positiva effekter och ingen verkar tycka något negativt om området. Detta kan beror på som visas i föregående text att invånarna känner en tillhörighet till platsen. Men det kan också bero på att industrilandskapet utvecklats till ett händelsecentrum, där det finns mycket att se och göra, även för människor med olika intressen.

Det är således som nämnts tidigare, enligt Pettersson (2003) viktigt att lokalbefolkningen vill bevara industrilandskapet. Om inte lokalbefolkningen är intresserade av ett bevarande av industrilandskapet, kan skador på arvet uppkomma.

5.4 Slutsats

För att få en förståelse för hur industrilandskapet faktiskt kom att bli ett kulturellt arv och varför det finns kvar idag har en informationsundersökning genomförts för att besvara den första forskningsfrågan. Detta gjordes eftersom det är viktigt att få en bakgrund till hur industrilandskapet i Norrköping blev ett kulturellt arv, för att sedan få en större förståelse för hur lokalbefolkningen känner och tänker om området.

Som det framgår i resultatredovisningen och analysen har invånarna i kommunen stor kunskap gällande vad det finns för verksamheter i området idag. Detta eftersom invånarna frekvent besöker platsen och därmed vet vad som finns där. Däremot hade de relativt lite kunskap om industrilandskapets historia. Detta är kanske inte så konstigt eftersom platsens historia inte är något man får lära sig om i till exempel skolan. Det är snarare egna erfarenheter som väger in i hur mycket kunskap de har om området. Kommunen borde här införa undervisning om Norrköpings historia i skolan, så att lokalbefolkningen får en ökad förståelse och kunskap om platsen. På så sätt kommer även barnen eller tonåringarna också bli mer intresserade av området och därför ännu månare om en fortsatt bevaring och utveckling.

Vad det gäller vilka värden som invånarna i kommunen anser att industrilandskapet har är det främst estetiska, kulturella, historiska och ekonomiska värden som kommer på tal. Detta eftersom industrilandskapet ses som vackert men också kulturellt på grund av de många kulturella verksamheterna som finns där, samt eftersom det där har funnits en kultur som är borta idag, nämligen industriarbetarnas kultur. Därigenom läggs även det historiska värdet in eftersom industrikulturen är något föråldrande. De ekonomiska värdena tillkommer i form av att området genererar i pengar, dels då lokalbefolkningen besöker området för olika evenemang men också för att det drar turister. Det hade kostat mycket att bara låta byggnaderna stå och därför är det ett värde i sig att alla lokaler kommer till användning.

Invånarna såg samma värden i industrilandskapet oavsett ålder eller kön. Det är då meningslöst för kommunen att försöka promota industrilandskapet på olika sätt för olika målgrupper, dock undersöktes det inte i denna studie vad barn tycker om industrilandskapet, för denna målgrupp behöver platsen förmodligen marknadsföras på ett annorlunda sätt än för resten av befolkningen.

Industrilandskapet visade sig i studien vara värdefullt ur flera olika aspekter, för olika grupper av människor. Kunskapen om industrilandskapets historia bör dock höjas för en försäkran om fortsatt bevarandebeslut av byggnaderna, så att de inte förändras genom renovering eller dylikt. Invånarna i Norrköpings kommun uppskattar industrilandskapet och det är ingen tvekan om att detta är något de stolt visar upp för besökare.

Referenslista

Tryckta referenser:

Alzén, Annika (1996). **Fabriken som kulturarv – Frågan om industrilandskapets bevarande i Norrköping 1950-1985.** Symposion.

Antrop, M. (2005). **Why landscapes of the past are important for the future.** *Landscape and urban planning*. Vol. 70, issues 1-2, page 21-34. Elsevier.

Aronsson, Peter (2004). **Historiebruk – att använda det förflutna.** Studentlitteratur AB.

Axelsson, Johanna (2010). **Identiteter i landskapet – Relationen mellan människor och platser.** Sveriges lantbruksuniversitet.
http://stud.epsilon.slu.se/1389/1/axelsson_j_100616.pdf

Bladh, Gabriel (1995). **Finnskogens landskap och människor under fyra sekler – en studie av natur och samhälle i förändring.** Meddelande från Göteborgs universitets geografiska institutioner, serie B, nr 87.

Brady, Emily (2003). **Aesthetics of the natural environment.** The University of Alabama Press. Tuscaloosa.

Braunerhielm, Lotta (2006). **Plats för kulturarv och turism: Grythyttan – en fallstudie av upplevelser, värderingar och intressen.** Karlstad University Studies.

Brown, G, Raymond, C. (2007). **The relationship between place attachment and landscape values: Toward mapping place attachment.** *Applied Geography*. Vol. 27, issue 2, page 89-111. Elsevier.

Bryman, Alan (2001). **Samhällsvetenskapliga metoder.** Liber.

Clisset, P. (2008). **Continuing professional education. Evaluating qualitative research.** *Journal of Orthopaedic Nursing*. Vol. 12, issue 2, page 99-105. Elsevier.

Finn, Mick, Elliott-White, Martin & Walton Mike (2000). **Tourism & Leisure Research Methods.** Longman, Harlow UK.

Goulding, C, Domic, D. (2009). **Heritage, identity and ideological manipulation: The case of Croatia.** *Annals of Tourism Research*. Vol. 36, issue 1, page 85-102. Elsevier.

Gren, Martin & Hallin, Per-Olof (2003). **Kulturgeografi – en ämnesteoretisk introduktion.** Liber.

Grundberg, Jonas (2004). **Historiebruk, Globalisering och Kulturarvsförvaltning – Utveckling eller konflikt?** Göteborgs universitet

Jorgensen, A. (2011). **Beyond the view: Future directions in landscape aesthetics research.** *Landscape and urban planning*. Vol. 100, issue 4, page 353-355. Elsevier.

Kinman, Sara (2007). **Det vi bevarar och brukar – om kulturarv i svenska offentliga utredningar 1997-2004**. Högskolan i Borås
<http://bada.hb.se/bitstream/2320/2382/1/07-96.pdf>

Knox, Paul L & Marston, Sallie A (2009). **Places and regions in a global context: Human Geography**, Prentice Hall.

Krause, C.L. (2001). **Our visual landscape: Managing the landscape under special consideration of visual aspects**. *Landscape and urban planning*. Vol. 54, issue 1-4, page 239-254. Elsevier.

Kulturpropositionen 1996/97:3

<http://www.sweden.gov.se/content/1/c4/17/87/32aadd60.pdf>

Lothian, A. (1999). **Landscape and the philosophy of aesthetics: is landscape quality inherent in the landscape or in the eye of the beholder?** *Landscape and Urban Planning*. Vol. 44, page 177-198. University of Adelaide.

Naveh, Z. (1995). **Interactions of landscapes and cultures**. *Landscape and urban planning*. Vol. 32, page 43-54. Elsevier.

Pelegrini, S. (2007). **World heritage sites, types and laws**. *Encyclopedia of Archaeology*. Page 2215-2218. State University of Campinas, Campinas, Brazil.

Pettersson, Richard (2003). **Den svenska kulturmiljövårdens värdegrunder – En idéhistorisk bakgrund och analys**. Umeå univ.

Sandell, Klas. (2000). **Ett reservatsdilemma. Kirunas nationalparksförslag 1986-1989 och makten över fjällen som fritidslandskap**. Rapport 2000:5. ETOUR, Mittuniversitet, Östersund.

Stephenson, J. (2008). **The cultural values model: An integrated approach to values in landscapes**. *Landscape and urban planning*. Vol. 84, issue 2, page 127-139. Elsevier.

Thorell, Kristina (2008). **Naturvårdsplanering med förankring i det lokala – villkor för delaktighet och underifrånperspektiv i vården av värden i odlingslandskapet**. Göteborgs universitet.

Elektroniska referenser:

Jupiter, Kristofer & Wästfelt, Anders (årtalet saknas). **Kulturmiljövården och infrastrukturplanering**.

<http://www.mistra.org/download/18.75aa40e311fe8049dfc800021622/Jupiter%26W%C3%A4stfelt+Kulturmilj%C3%B6v%C3%A4rden+och+infrastrukturplanering.pdf>

Hämtad: 03-02-2011

<http://www.ne.se>

Hämtad: 11-02-2011

<http://www.raa.se/cms/extern/index.html>

Hämtad: 01-02-2011

<http://www.riksarkivet.se/default.aspx?id=23845&ptid=0&column=title&value=Holmens+Bruks+och+Fabriks+AB%3As+textilavdelnings+arkiv>

Hämtad: 21-05-2011

<http://www.skogsstyrelsen.se/Aga-och-bruka/Lagen/Skogsvardslagen/>

Hämtad: 16-02-2011

Bilagor:

Referens till Bilaga 2:

Karta över industrilandskaps området

<http://www.ostergotland.info/img/2009/7/10/178585.pdf>

Hämtad: 02-05-2011

Referenser till bilaga 3:

Bild 1

<http://www.reseguiden.se/forum/bilder/70026>

Hämtad: 02-05-2011

Bild 2

<http://annasinspiration.blogspot.com/2010/04/mysiga-knappingborg.html>

Hämtad: 02-05-2011

Bild 3

<http://norrkopingprojekt.wordpress.com/historia/staden-forandras/nar-seklet-var-ungt/>

Hämtad: 02-05-2011

Bild 4

<http://www.flickriver.com/photos/tags/norrk%C3%B6ping/interesting/>

Hämtad: 02-05-2011

Bilagor

Bilaga 1. Frågeguide till intervjuerna.

1. Hur ofta besöker du området i industrilandskapet?
 - A) Hur ofta besöker du någon verksamhet i industrilandskapet?
 - B) Vad var det senaste evenemanget du var på?
2. När besökte du senast platsen?
3. Hur kom det sig att du besökte platsen då?
4. Vilka verksamheter känner du till som finns idag i industrilandskapet?
5. Vad har det funnits för industrier där förr?
6. Vad vet du om industrilandskapets historia?
7. Hur tänker du om kommunens satsning att bevara industrilandskapet?
 - A) Var det bra för Norrköping?
8. Hur tänker du om industrilandskapet?
 - A) Vad associerar du det med?
 - B) Vilka känslor väcker det hos dig?
9. Ser du några värden i industrilandskapet?
10. Tycker du att industrilandskapet är viktigt att bevara?
11. Om du får en besökare från en annan stad, vad i Norrköpings kommun skulle du helst visa för denne?

Bilaga 2. Karta över industrilandskapsområdet.

Bilaga 3. Bilder på industrilandskapet i Norrköping

Bild 1.

Bild 2.

Bild 3.

Bild 4.

